

röda rummet.

Våld och frigörelse

Den nationella frågan > Katalonien > Det politiska våldets historia och teori > Kata Dalström

Våld och frigörelse

#175- #176

Kära läsare

I detta nummer har vi tre artiklar som utifrån olika perspektiv behandlar det samhälleliga och politiska våldet. Evelina Johansson och Carl Wilén bidrar med den övergripande texten *Det politiska våldets historia och teori*. Skribenterna försöker här att kasta nytt ljus över den i samtiden utbredda stigmatisering av våldet som politiskt medel – med krigsmaktens våldsmonopol som det självklara undantaget. I sammanhanget tar Johansson och Wilén med oss på en odysse med tre strandhugg: våldets idéhistoria från Machiavelli till våra dagar, diskussioner om våld och etik inom feministisk teori samt Karl Marx syn på våld och revolution.

Mohandas K. Gandhi har av socialister ofta avvisats som en pacifistisk flummare, vars idéer om icke-våld och kritik mot den förhärskande civilisationen setts som orealistiska – eller till och med reaktionära. Och de härskande har i sin tur nyttjat – och förvrängt – arvet från honom, som om han generellt skulle stått för ett synsätt om att vända andra kinden till. Men har vi som strävar efter en radikal samhällsförändring något att lära av Gandhi? I artikeln *Gandhi 3.0 för vår tid* söker Tord Björk att ge en

alternativ bild av denna indiska profets ideologiska kvarlåtenskap.

I början av nästa år ger Bokförläggarna Röda rummet ut *Att övervinna våldet*, ursprungligen skriven på 1930-talet av den nederländske anti-militaristen, prästen och socialisten Bart de Light. Som ett smakprov – och numrets tredje bidrag på temat våld – ger vi här er läsare möjlighet att stifta bekantskap med bokens förord och inledning.

Under hösten har självständighetsfanan höjts i såväl i Katalonien som i irakiska Kurdistan, som ett uttryck för att den nationella frågan i modern tid inte på något vis är överspelad. Men hur bör vi socialister, vi som har sentensen **proletärer i alla länder förena er** som den självklara ledstjärnan, förhålla oss i situationer när den nationella frågan reses? I artikeln *Marxister och den nationella frågan* blickar Martin Fahlgren bakåt samtidigt som han även gör ett svep över den samtida situationen.

I ytterligare en artikel behandlar vi den nationella frågan; genom att specifikt kasta ljuset över Katalonien. Det handlar om en intervju översatt

från Viento Sur med en representant från partiet CUP (Candidatura d'Unitat Popular), vars främsta sig-num är att man försöker kombinera en socialistisk hållning med att förespråka katalansk självständighet.

Nyligen gästade den amerikanske socialisten, författaren och historieforskaren Paul Le Blanc Sverige. Det handlade om en föreläsningsturné på temat den ryska Oktoberrevolutionen 100 år. Åsa Hjalmer fick ett samtal med Le Blanc om revolutionen så här i backspegeln ett sekel senare. Nämnas kan också att Le Blanc är en av skribenterna i den antologi – *Den ryska arbetarrevolutionen* – som bokförläggarna Röda rummet lagom till jubileet givit ut.

För de flesta av oss är nog namnet Kata Dalström bekant, men det är nog inte så många av oss som vet något mer om henne än att hon i början av förra seklet var en betydande arbetaragitator. Med sin biografi *Kata Dalström – Agitatören som gick sin egen väg* bidrar därför Gunnela Björk till att en av den svenska arbetarrörelsens historiska pusselbitar får en tydligare kontur. Anders Karlsson har läst biografien.

>3

Marxister och den nationella frågan

>6

Katalonien

>9

Det politiska våldets historia och teori

>15

Gandhi 3.0 för vår tid

>19

Att övervinna våldet

>22

Kata Dalström

>25

Intervju:
100 år sedan den ryska revolutionen

Red.

röda rummet.

Röda Rummet är Socialistiska Partiets kvartalstidskrift (tidskriften hette 1969–1996 *fjärde internationalen*).

Utkommer med fyra nummer per år. Nummer 66-67 sedan starten 1997 (nummer 175-176 sedan 1969).

För innehållet i artiklarna ansvarar respektive författare.

Redaktionen: Peter Jervelycke Belfrage, Åsa Hjalmer, Martin Kehlmeier, Patrik Vulkan, Carl Wilén, Daniel Brandell, Martin Fahlgren, Johannes Jensen, Anders Karlsson, Johanna Lagerberg, och Ingemar Sandström.

Ansvarig utgivare: Anders Karlsson

Grafisk form: Ulf Östman

Omslagsbild: Ratko Jagodic CC BY-NC-ND 2.0

Post till redaktionen: Box 7043, 402 31 Göteborg

E-post: rodarummet@hotmail.com

Prenumeration: 80 kronor för fyra nummer

Plusgiro: röda rummet 13 04 07-0

Hemsida: www.rodarummet.org

Tryck: V-Tab, 2017

Gjord på Tidskriftsverkstaden, Göteborg.
(www.tidskriftsverkstaden.se)

ISSN: 1403-3844

FOTO: Andy Mah @ flickr CC BY-NC 2.0

Marxister och den nationella frågan

Utvecklingen i Katalonien och irakiska Kurdistan har återigen placerat den nationella frågan högt på den politiska dagordningen. Men hur har marxister historiskt sett förhållit sig i detta tvisteämne? Martin Fahlgren blickar bakåt men tar också upp dagens aktuella exempel och gör en kortfattad exposé över hur utfallet varit för nya självständiga stater.

I början av 1900-talet ansåg många marxister att kapitalismens utveckling per automatik – genom ekonomins internationalisering – skulle leda till att nationerna blev allsidigt beroende av varandra och bidra till att avskaffa nationsgränserna. I de mer ekonomiskt utvecklade delarna av Europa ansåg man därför att den nationella frågan i stort sett var löst. Det som återstod var Irland och Östeuropa (Balkan, dåvarande Österrike och det tsaristiska Ryssland).

Men den ”nationella frågan” har aktualiserats många gånger under de senaste decennierna. Realsocialismens sammanbrott och den följande uppsplittningen av Jugoslavien samt bildandet av en mängd randstater till före detta Sovjetunionen kan kanske förstås utifrån det gamla synsättet, men även Västeuropa har drabbats: Skottland, Norditalien och Belgien (flamländare), liksom Spanien (förutom Katalonien även Baskien, Galicien och Andalusien).

Det är således uppenbart att de som för 100 år sedan trodde att den nationella frågan var löst för Europas del misstog sig, och därför är nödvändigt att försöka förstå varför det blivit så, men också hur man bör förhålla sig till de nutida separatistiska strömningarna.

I många fall har ekonomiska problem (det gäller till exempel Jugoslavien) bi-

dragit till ökad nationalism och skärpta nationella motsättningar. De ekonomiska problemen har lett till huggsexa om tillgångarna, sociala oroligheter och politiska motsättningar. Eftersom arbetarrörelsen samtidigt är mycket försvagad så har det lett till att särskilt de något mer ekonomiskt utvecklade regionerna sett den egna nationens frigörelse från modernationen som lösningen på problemen. Men i de flesta fallen har det inte slagit väl ut.

Den tilltagande globaliseringen och centraliseringen av ekonomisk och politisk makt har gynnat uppkomsten av separatistiska strömningar, som menat att man genom att bryta loss den egna nationen ska kunna återta kontrollen över den egna regionen och därigenom kunna lösa sina problem. Kulturella, språkliga och andra frågor spelar också roll.

Arbetarrörelsen och nationellt självbestämmande

Frågan om nationellt självbestämmande har alltid varit problematisk för arbetarrörelsen. Tidigt var man i det stora hela överens om – åtminstone i teorin – att kolonier (och senare halvkolonier) måste ha rätt att frigöra sig från kolonialmakterna.¹ Men därmed tog enigheten slut.

Rosa Luxemburg, som själv kom från Polen som vid den tiden tillhörde det tsaristiska Ryssland, var emot att arbetarrörelsen skulle förespråka nationellt självbestämmande för Polen. Hon menade att nationellt självbestämmande var utopiskt under kapitalismen, att socialister var internationalister och inte skulle göra eftergifter till nationalism (som splittrade arbetarna) och att man i stället skulle förena arbetarna

ARTIKELFÖRFATTARE

Martin Fahlgren

tillhör Röda rummets redaktion. Han står bakom sajten Marxistarkiv.

(oavsett nationalitet) på klasskampens grund.²

Lenins formulering av problemet

Lenin var den förste marxist som på ett systematiskt och grundligt sätt tog itu med att analysera den nationella frågan och formulera mer generella principer för hur man borde hantera den. Hans viktigaste skrift, Om nationernas självbestämmanderätt, skrevs på våren 1914 (det vill säga före första världskrigets utbrott), men han diskuterade frågan både före och efter detta.

Lenins idéer om hur arbetarrörelsen borde behandla den nationella frågan fick stor spridning och från åtminstone 1917 blev de allmänt vedertagna. Och de flesta marxister menar fortfarande att Lenins synsätt är den enda vettiga utgångspunkten och därför ska vi här presentera hans principiella syn. Men samtidigt bör påpekas att, även om man är överens om principerna, så återstår det att tillämpa dem, och då ställs man ändå inför en hel del mer eller mindre svåra överväganden.

I likhet med Rosa Luxemburg och i stort sett alla andra marxister utgick Lenin från den proletära internationalismen även när det gällde den nationella frågan, det vill säga det viktigaste var arbetarnas gemensamma klassintressen – nationalitet, kulturella skillnader och annat var underordnat. Men till skillnad från Luxemburg menade Lenin att man måste se dialektiskt på förhållandet mellan internationalism och nationellt självbestämmande och inse att dessa båda sidor hängde samman och påverkade varandra.

Den fransk-brasilianska marxisten Michael Löwy sammanfattar Lenins syn på internationalism kontra nationellt självbestämmande enligt följande – det handlade om att

a) endast rätten att avskilja sig möjliggör en fri och frivillig enhet, ett förbund, ett samarbete och, på lång sikt, en sammanslagning mellan nationerna.

b) endast om arbetarrörelsen i den härskande nationen erkänner den förtryckta nationens rätt till självbestämmande kan de förtrycktas fientliga inställning och misstänksamhet undanröjas, och båda ländernas proletariat enas i den internationella kampen mot bourgeoisin.

Splittringen i nationer var således inget som var eftersträvänsvärt för socialister, men avskiljande kunde ändå bli nödvändigt, ”det mindre onda”.

Utifrån detta drog Lenin slutsatsen att socialister måste erkänna *rätten* till nationellt avskiljande (för en förtryckt nation). Men detta betyder inte att socialister alltid också ska verka *för* sepa-

ration. För att kunna ta en välgrundad ställning i varje enskilt fall måste man göra en konkret analys av situationen utifrån klasskampens intressen. Med Lenins egna ord:

För så vitt en förtryckt nations bourgeois kämpar emot en förtryckande, kommer vi alltid och i varje fall att beslutsammare än alla andra ta ställning för den, ty vi är de djärvaste och konsekventaste fienderna till förtrycket. I den mån en förtryckt nations bourgeois försvarar sin egen borgerliga nationalism är vi emot den. Kamp mot den förtryckande nationens privilegier och övervåld, och ingen efterlåtenhet för strävanden efter privilegier från den förtryckta nationens sida.

Om vi inte framför och inte agiterar för parollen om rätt till avskiljande, så spelar vi inte bara den förtryckande nationens bourgeois, utan också dess feodalherrar och absolutism i händerna...

All borgerlig nationalism hos en förtryckt nation har ett mot förtrycket riktat allmänt demokratiskt innehåll, och detta innehåll understödjer vi ovillkorligen, samtidigt som vi strängt skiljer bort strävandet efter en egen nationell undantagsställning; då vi bekämpar de polska borgarnas strävan att förtrycka judarna och så vidare. ...

Erkännandet av rätten till avskiljande för alla; bedömande av varje konkret fråga om avskiljande ur synpunkten att upphäva allt icke-likaberättigande, varje privilegium och varje undantagsställning. (Lenin: ”Om nationernas självbestämmanderätt”)

Alltså: Socialister måste försvara rätten till avskiljande samtidigt som de strävar efter att få till stånd enhet mellan arbetarna i den förtryckta och den förtryckande nationen. Detta kan faktiskt leda till att man är emot avskiljande i vissa fall.

Aktuella fall: Katalonien och Kurdistan

När det gäller *kurderna* så är det uppenbart att de utgör en nation som länge varit förtryckt.

Men här döljer sig en del komplikationer. För det första finns kurdiska områden i flera stater (Irak, Syrien, Turkiet och Iran) och därför bör man försöka lösa den här problematiken för hela gruppen och inte då bara i Irak (vilket det senaste initiativet gällde). För det andra finns i de kurdiska områdena även andra nationaliteter vars intressen måste tillgodoses.

Vad gäller den av den irakkurdiske president Barzani nyligen genomförda folkomröstning om avskiljande av den irakiska delen av Kurdistan så finns

försvårande omständigheter, bland annat att hans regim i många avseenden var reaktionär och korrumpad och att han stått i konflikt med andra kurdiska strömningar (och då även allierat sig med Turkiet för att slå mot sina rivaler). Detta försök att upprätta en kurdisk stat kan därför knappast vara lämpligt för att lösa den kurdiska frågan, utan tvärtom kan uppfattas som en illa genomtänkt och sektaristisk manöver som riskerar att öka splittringen mellan kurderna, samtidigt som de omgivande staterna får en förevändning att slå till, vilket också har skett. Förlusten av Kirkuk nästan utan strid, samt nära 40 procent av det territorium kurderna tidigare kontrollerat, talar sitt tydliga språk.

Även när det gäller nationellt självbestämmande bör man givetvis välja tidpunkt och driva frågan med hänsynstagande till rådande omständigheter, som styrkeförhållanden och annat. Annars är risken stor att det blir ett stort bakslag. Det är också det som skett i irakiska Kurdistan, även för Barzani personligen, som 29/10 såg sig tvungen att avgå som president.

När det gäller *Katalonien* står frågan annorlunda. Denna nation har länge varit en av de mest ekonomiskt framskridna delarna av Spanien, samtidigt som man där sett sig som diskriminerad i många avseenden. Under Franco-tiden bekämpades alla nationella uttryck, det begränsade självstyret som Katalonien haft tidigare (under folkfronten) avskaffades, det katalanska språket fick inte läras ut, katalansk kultur undertrycktes etc.³

Franco-regimens fall medförde att Katalonien återfick ett visst självstyre, det katalanska språket, katalanska kulturyttringar med mera åter blev tillåtet. Långa verkade detta fungera, men under det senaste årtiondet har motsättningarna åter skärpts, mycket beroende på den reaktionära Madrid-regeringens politik. Och dess reaktioner på den katalanska folkomröstningen var sannerligen inte ägnade att skapa en dialog mellan Barcelona och Madrid, utan har bidragit till att kraftigt skärpa motsättningarna och resulterat i att många katalaner som tidigare varit emot att avskilja Katalonien från det övriga Spanien åtminstone nu är för det. Men man bör vara medveten om att en stor del av arbetarklassen i Katalonien härrör från särskilt södra Spanien och de är inte lika positiva till avskiljande – den separatistiska rörelsen domineras av den katalanska medelklassen. Samtidigt råder ingen som helst tvivel om att huvudansvaret för skärpningen av motsättningarna ligger på Madrid-regeringen.

Men när det gäller själva idén om att avskilja Katalonien så kan man vara mer tveksam om det är rätt väg att

Både katalanerna och kurderna måste ha rätt att själva avgöra om de vill avskilja sig. Men det betyder inte att man också måste förespråka eller applådera avskiljande.

gå. Kommer verkligen ett avskiljande bidra till att lösa Kataloniens och det övriga Spaniens problem?

Till de mindre sympatiska dragen hos de borgerliga separatisterna hör att de som argument framfört att det är fel att katalanska skatteintäkter går till de fattigare delarna av Spanien och att de vill ha full kontroll över hur deras skattemedel används. Detta kan knappast bidra till att självständighetssträvandena ses med blida ögon av arbetare i de fattigare delarna av Spanien. Snarare riskerar det att öka motsättningarna och bidra till nationalistiska stämningar.

Andra hävdar att man vill avskilja sig därför att Madrid-regeringen är reaktionär (regeringsparti är högerpartiet Partido Popular, PP). Men progressiva i övriga delar av Spanien är givetvis också intresserade av att bli av med PP, och i stället för att dra sig ur skulle katalanerna kunna förena sig med PP-motståndare i andra delar av Spanien. Och för den katalanska vänsterns del borde den kunna bilda allianser med den ganska starka vänster som finns i resten av Spanien.

Innan man väljer avskiljande bör man också överväga vilka ekonomiska, politiska och andra konsekvenser som detta kan komma att få.

Att en utbrytning kommer att leda till en hel del problem för Katalonien, det är uppenbart. Vilka är dessa problem och hur ska man ta itu med dem? Uppenbarligen har man inte fört sådana diskussioner och för väljarna öppet redovisat hur man ser på detta. Detta är mycket farligt och kan leda till en ordentlig baksmälla när avskiljandet väl är ett faktum (viss företagsflykt har redan ägt rum).

Delar av den mer radikala vänstern har försökt lösa frågan genom att resa parollen om en ”katalansk socialistisk republik”. Men det är inte en lösning som står på dagordningen – den som tror det blundar för verkligheten, de politiska styrkeförhållandena, arbetarrörelsens svaghet och så vidare.⁴ Därmed blir parollen bara ett frasradikalt fikonlöv som döljer att man saknar svar på hur man ska tackla de akuta frågorna.⁵

I detta sammanhang borde man också begrunda hur det gått med övriga avskiljanden under de senaste årtiondena. Finns det överhuvudtaget något av dem som har fått positiv effekter ur en socialistisk synvinkel? Ytterst tveksamt!

Spåren avskräcker

Boksluten över de nya statsbildningarna är inte särdeles upplyftande. Många har ackompanjerats av eller följts av krig eller andra svåra konflikter – det är väl egentligen bara två separationer som har skett på ett relativt smärtfritt

och ”civiliserat” sätt, nämligen Slovaekiens avskiljande från Tjeckien och Vitrysslands från Ryssland.

Jugoslaviens sönderfall ledde till långvariga blodiga krig (som NATO ingrep i). I Ukraina krigar man fortfarande. Även i vissa av de fall där själva avskiljandet gick relativt fredligt till, exempelvis sedan Armenien och Azerbajdzjan lösgjort sig från före detta Sovjetunionen, har gränskrig brutit ut.

Inte heller kan man säga att de nya staterna lyckats speciellt väl – vare sig ekonomiskt, politiskt eller på annat sätt.

När det gäller Balkan så blev alla mer eller mindre förlorare (förutom eventuellt Slovenien), inte minst därför att ekonomin kraschade, förutom de kostnader som orsakades av själva krigen. De flesta av de andra nya staterna har också ställts inför en hel rad problem. Några har dock klarat sig någorlunda, till exempel Tjeckien. Men låt oss ta en titt på exemplet Kroatien.

De dominerande politikerna i *Kroatien*, som (tillsammans med Slovenien) var den ekonomiskt mest välutvecklade delen av före detta Jugoslavien, trodde att man skulle klara sig bättre om man slapp subventionera ekonomiskt outvecklade områden som Montenegro och Makedonien. Här misstog man sig. I stort sett all industri försvann, därför att man på en rad sätt hade varit beroende av de andra regionerna: råvaror, halvfabrikat, arbetskraft och avsättningsmarknader. Turistindustrin som varit så viktig för Kroatien med dess långa Medelhavskust kapsejsade nästan helt. När jag var där för drygt tio år sedan stod fortfarande de flesta hotellen tomma,

eftersom de inte längre hade gäster från övriga delar av Jugoslavien och man inte hade hunnit ersätta bortfallet med turister från Västeuropa. Idag har turistindustrin repat sig, men å andra sidan är det i stort sett det enda som ger några större inkomster. Dagens Kroatien helt beroende av turismen. Det produceras vin och olivprodukter och en del livsmedel (fast det bergiga Kroatien är inget bra jordbruksland), inte mycket mer. Dessa och en mängd andra problem i form av omfattande korruption, låga löner och hög arbetslöshet har lett till att många högutbildade kroater – till exempel läkare – väljer att emigrera. Kort sagt har Kroatien inte övervunnit den kris som följde på Jugoslaviens sammanbrott.

Skulle Katalonien slippa ifrån liknande problem? Med tanke på de utmaningar ett nybildat Katalonien skulle ställas inför efter att ha åkt ur EU och sannolikt i permanent konflikt med rest-Spanien så skulle det förvåna om inte ekonomin och mycket annat⁶, skulle drabbas hårt. En försvårande omständighet (jämfört med Jugoslavien) är att västmakterna (bland dem EU) har ställt sig kallsinniga till Kataloniens avskiljande, medan de (i synnerhet Tyskland) uppmuntrade splittringen av Jugoslavien – de ansåg att det var bra om denna stora stat bröts sönder i mindre mer lättmanipulerade bitar.

Slutord

Både katalanerna och kurderna måste ha rätt att själva avgöra om de vill avskilja sig. Men det betyder inte att man också måste förespråka eller applådera

avskiljande. Både när det gäller irakiska Kurdistan och Katalonien så kan man ifrågasätta det vettiga i att under rådande omständigheter driva frågan till sin spets – det finns andra alternativ.

I själva verket kan man misstänka att de ledande borgerliga separatisterna i Katalonien också inser det, och att det som de egentligen har velat åstadkomma är att framtvinga fördelaktigare relationer till resten av Spanien. Men en sådan process får lätt en egen dynamik och kan leda till en helt annan utveckling än den man eftersträvat. Madrid-regeringens brutala svar på folkomröstningen och det katalanska delstatsparlamentet beslut att bryta loss Katalonien från Spanien, polisiära åtgärder mot katalanska politiker, och så vidare bådär inte gott.

Madrid har utlyst ett katalanskt parlamentsval till den 21 december. De flesta katalanska partierna har sagt att de kan tänkas delta i detta val, som skulle kunna ge katalanerna en möjlighet att visa vad de tycker på ett sätt som inte kan ifrågasättas. Madrid hoppas givetvis att separatisterna ska trängas tillbaka, medan separatisterna hoppas få ett klart mandat att fortsätta avskiljandet. Det är dock inte särskilt troligt att detta val, oavsett valresultatet, kan lösa den katalanska frågan. I bästa fall kan den akuta konflikten dämpas och den politiska kampen anta andra former – för alla progressiva i Spanien är det av yttersta vikt att förena sig mot den reaktionära Madrid-regeringen, oavsett vad man tycker om Kataloniens avskiljande. <<

^[1] Det fanns avvikande uppfattningar, exempelvis hävdade Eduard Bernstein att imperialismen och kolonialismen föll "utom området för socialdemokratins uppgifter". Hans uppfattning var dock ganska marginell i arbetarrörelsen. Se vidare E H Carrs Ryska revolutionen del 1, "Not B", med rubriken "Den bolsjevikiska doktrinen om självbestämmande", som redogör för hur Marx och Engels och den tidiga arbetarrörelsen såg på frågan. Texten finns på marxistarkiv.se.

^[2] Om Rosa Luxemburgs ståndpunkter och en grundlig kritik av desamma, se Michael Löwys artikel "Marxismen och den nationella frågan", som även tar upp Marx, Engels och många andra marxister.

^[3] Den framstående katalanska marxisten Andreu Nin var expert på nationella frågan och skrev en bok och ett stort antal artiklar om saken. Bland socialister i Katalonien hänvisar man ofta till honom. Men han förespråkade inte att Katalonien eller andra

^[4] delar av dåvarande Spanien (exempelvis Baskien) skulle bryta sig loss från Spanien. Och han betonade ständigt arbetarnas gemensamma intressen (oberoende av nationalitet) och att den nationella frågan "måste underordnas revolutionens övergripande intressen".

^[4] I resten av Spanien är det inte bara högerpartierna som motarbetar de katalanska självständighetssträvandena, utan det gäller i stort sett alla politiska partier, från socialdemokratiska PSOE, som i stort sett stödjer Madrid-regeringen, till de små resterna av det gamla kommunistpartiet (PCE och PCPE) och Podemos (som dock erkänner rätten till självbestämmande). De fackliga organisationerna – Arbetarkommissionerna, UGT och CGT (anarkosyndikalister) – ställer sig inte heller bakom avskiljande, utan manar till förhandlingar.

^[5] När det gäller nationellt självbestämmande så har det ofta lett till att det utvecklats motstridiga ståndpunkter i den marxistiska vänstern. Kosovo/Kosova-albanernas krav på avskiljande från Jugoslavien i slutet av 1990-talet är ett exempel på det. Vissa stödde reservationslöst separatisterna, inklusive den reaktionära albanska UCK-gerillan, medan andra menade att man måste gå emot självbestämmande (bl a för att gerillan var reaktionär och nära knuten till knarkhandeln). Detta debatterades även i Röda Rummet under åren 1999-2000.

^[6] En liten detalj i sammanhanget: Vad skulle ett avskiljande innebära för Kataloniens stolthet, fotbollsklubben FC Barcelona? I vilken liga ska laget spela i fortsättningen? Kommer det ens släppas in om man vill fortsätta i den spanska? Hur skulle det bli med sponsorerna om klubben inte längre är med i någon av de större ligorna? FC Barcelona är idag en viktig inkomstkälla, som bidrar till turismen.

”Vi håller på att konstituera folkligt självbestämmande för att störta regimen”

BILD. Lluç Salellas, CUP

Candidatura d'Unitat Popular, CUP [Folkliga enhetskandidaturen] är ett katalanskt, socialistiskt, ekologiskt och feministiskt vänsterparti som verkar för Kataloniens avskiljande från Spanien.

CUP bildades formellt som parti 1987. Från början agerade CUP främst på kommunal nivå och deltog i kommunval med varierande framgång.

Från 2003 lyckades CUP vinna representation i allt fler kommuner och 2012 ställde man för första gången upp i val till katalanska regionalparlamentet och fick då 3,5% av rösterna, vilket gav 3 platser (av 135). Vid det senaste regionalvalet 2015 bildade CUP en koalition kallad Candidatura d'Unitat Popular – Crida Constituent (Folkliga enhetskandidaturen – Konstituerande appell) som uppnådde 8,2% av

rösterna, vilket gav 10 platser.

Utmärkande för CUP:s partisyn är en väl utvecklad intern demokrati, där alla viktiga beslut tas av medlemmarna (inte av deras valda representanter). Man har också begränsningar för hur länge personer får inneha politiska poster såväl i partiet som utåt, en del av parlamentsledamöternas arvoden ska gå till partiet med mera.

CUP betonar deltagardemokrati (en närdemokrati där medborgarna själva ska vara aktiva och inte bara välja politiska representanter). Därför prioriteras utomparlamentarisk kamp. CUP är för decentralisering och emot EU och övrig ekonomiskt och politiskt centralisering. Allt detta tyder på inflytande från anarkosyndikalistiska idéer, vilket inte är så underligt med tanke på Kataloniens traditioner.

CUP skiljer sig från de flesta andra socialistiska partier genom den stora vikt man det lägger vid den nationella frågan, dvs Kataloniens oberoende från det övriga Spanien. Traditionellt brukar socialistiska organisationer prioritera klasskampsförfrågor, det vill säga sociala och ekonomiska frågor som är gemensamma för alla arbetande oavsett nationalitet, men det gäller således inte CUP, som därför också samarbetat med det borgerligt separatistiska Junts pel Sí, JxSí [Tillsammans för Ja].

Vi återger nedan en intervju (något förkortad) med Lluç Salellas i Vilar, som är ledamot av CUP:s nationella sekretariat och kommunfullmäktigeledamot i Girona.

Intervjun är från spanska tidskriften Viento Sur 29/10 2017.

Candidatura d’Unitat Popular (CUP) bildades som en samling av kommunala kandidater och du själv sitter med i kommunfullmäktige i Girona. Vilket bokslut gör du över CUP:s agerande i kommunfullmäktige?

Vi hade klart för oss att huset måste börja byggas upp från grunden, inte från taket, och att den terräng där vi kände oss mer bekväma och där vi trodde det var lättare att bygga folklig enhet var just kommunfullmäktige. Det var redan för många år sedan och jag tror att CUP sedan dess har lyckats förändra kommunfullmäktiges politiska kultur väsentligt. Vi har infört en idé om medborgarinflytande i den offentliga förvaltningen och konfronterat traditionella roller i den kommunala förvaltningen, en idé som tidigare lyste med sin frånvaro, eftersom samtliga dåvarande partier var en del av 1978 års regim. Arvtagarna till PSUC och Esquerra Republicana de Catalunya (ERC)¹ ingick i samma politiska kultur som högern, där de turades om att utöva makten, men inom samma block. Det som CUP lyckades med var bryta upp detta samförstånd när det gällde kultur och politisk handling. ...

Ni betonar ofta risken för en institutionalisering. I vilken utsträckning har ni lyckats undvika det när ni väl kommit in i parlamentet?

Det är en svår fråga. Fokus för de övriga politiska partierna ligger på det institutionella planet, vi är en relativt liten kraft ... Det är svårt att bryta med det här. Ibland blir man överväldigad av denna dynamik, exempelvis i budgetdebatten. Vi ville föra ut debatten på gatan, men vi lyckades inte. CUP utgör en kraft, men vi är inte antifrankismens PSUC, en organisation som helt kontrollerar gatan. Vi har inte uppnått en sådan position och har heller inte haft det som mål. Vad vi ville uppnå – vilket vi också lyckats med – är att vår dynamik inte enbart skulle vara begränsad till det institutionella och därför har vi ansträngt oss till det yttersta för att arrangera många utomparlamentariska möten, ta till oss feedback från öppna församlingar, sammankomster, kongresser ... Och vi är väl medvetna om att en del av våra resurser – både organisatoriska och ekonomiska – måste gå till den folkliga organiseringen och den utomparlamentariska kampen. Den gamla frasen ”att ha en fot i parlamentet och en fot på gatan” ... Det tror jag att vi har uppnått. Vi har aldrig lämnat gatan. Vi har många gånger prioriterat utomparlamentarisk kamp istället för parlamentarisk dito. Detta är den dialektik som vi rör oss inom. Det är därför våra parlamentsledamöter bara

får sitta där en mandatperiod och våra partianställda får vara det högst fyra år ... Vi vill inte bli en organisation där det finns folk som försörjs enbart av partiet.

Få trodde att självständighetsprocessen skulle nå så pass långt som den har gjort, framförallt för att det inte verkade som att Partit Democrata Català (PDCat) skulle nå sådan framgång. I vilken utsträckning har er roll i den sociala mobiliseringen varit viktig för att driva på processen?

Det hade varit omöjligt för PDCat att nå så här långt utan den sociala mobiliseringen som har ägt rum: den sociala mobiliseringen har gjort intryck på deras basmedlemmar och dess väljare. På så sätt har CUP alltid haft en dubbel strategi – å ena sidan har den handlat om att delta i de demonstrationer som samlar alla människor som strävar efter självständighet, oavsett om de tillhör vänstern eller inte, eftersom vi förstod att självständighetsrörelsen var en brytningsrörelse som skulle förändra styrkeförhållanden och destabilisera regimen ... Detta skulle göra det mycket lättare för vänstern att introducera nya begrepp, en ny dynamik ...

Å andra sidan har vi försökt driva egna kampanjer, som kan hjälpa oss att berätta att det inte bara handlar om självständighet och att sporra självständighetsaktörerna att inta fler omstörtande ståndpunkter. Jag tror att förmågan att samla folk och samtidigt skapa ett eget utrymme för att driva på självständighetsrörelsen har varit viktig. Detta har varit avgörande för att nå dit vi nu befinner oss. ...

Ett av de mest kända slagorden för självständighetsvänstern är ”självständighet, socialism, feminism”. I vilken utsträckning är självständighet ett mål eller ett medel för att gå mot ett socialistiskt och feministiskt samhälle?

Kampen för självständighet är ett medel för majoriteten i CUP och för de som deltar i det folkliga samhällsprojektet kring CUP. Men för många människor är det också ett mål. Det finns människor som anser att Katalonien och de katalanska länderna har rätt att vara en stat, att det är ett övergripande politiskt projekt, att det är ett mål. Men det är ett mål som i sig inte fungerar. Inom självständighetsvänstern är alla överens om att det också är ett medel för att nå längre, och något som säkert förenar oss är att självständighet är ett nödvändigt stadium för att nå socialismen och feminismen. Vi ser inte någon möjlighet att nå dessa mål inom den spanska staten med tanke på styrkeförhållanden och hur denna stat har skapats.

Det gäller till exempel frågan om att ta ut pengar ur bankerna, där det förelåg motsättningar i PDCat, men inte hos oss. Vi ser att det finns en rörelse som leder till att det uppkommer motsättningar inom de traditionella katalanska politiska eliterna. Självständighet är därför ett medel att nå längre, men samtidigt är det ett mål.

Du har skrivit en bok med titeln Frankismen som inte marscherar (2015), där du analyserar vad som finns kvar av frankismen i den nuvarande staten. I vilken utsträckning är den hållning som staten intar i denna konflikt en följd av hur staten har byggts efter 1978?

För att förstå det samtida tillståndet är det nödvändigt att analysera hur frankismen avslutades och på vilka grunder 1978 års regim byggdes. Formellt är det en liberal demokrati, men det finns vissa tabun som inte får beröras. Det gäller framförallt Spaniens enhet och att man inte på ett mer djupgående sätt får ifrågasätta frankismens fyrtio år. Detta manifesteras genom gravarna, det ödesdigra historiska minnets politik som varit rådande. Med Spaniens enhet är det samma sak. Det leder till en politisk kultur där man inte får ifrågasätta. Eftersom det är grunden för staten får dessa frågor inte diskuteras i den dagliga politiska debatten. Vi måste erkänna att Podemos och Izquierda Unida lyckats lyfta fram folkens nationella självbestämmanderätt i den spanska staten ... Det är mycket bra, men deras projekt är fortfarande Spaniens enhet ...

Inom självständighetsrörelsen finns fortfarande ett synsätt som påminner mycket om det som ERC och CiU² hade för några år sedan: ”Spanien stäl från oss”, ”vi betalar mer skatt”. I vilken mån har er uppfattning om att knyta självständighetsrörelsen till kampen för social rättvisa präglat rörelsen?

Det är sant. Att förneka det skulle vara att ljuga. Detta ställningstagande finns, men det är också sant att de lagar som *Junts pel Sí*³ har röstat fram i parlamentet under det senaste ett och halvt året om bostadsfrågor, hälsofrågor, sociala frågor ... inte ärr samma sak som det som högern röstar fram i Spanien. Jag tror att Ömnium och ANC – särskilt Ömnium – har gjort ett mycket viktigt arbete när det gäller den sociala sammanhållningen. Ömnium bedrev en kampanj som hette Lluites Compartides, som satte kampen för självbestämmande på samma nivå som kampen för ett hälsocenter eller en skola eller kollektivtrafik i bostadsområdena. Det är sant att denna inriktning ännu inte omfattar 100% eller 80% av självständighetsrörelsen, men den har stärkt sina positioner. Denna kamp för hegemoni

inom självständighetsrörelsen måste tas och uppenbarligen är den ännu inte vunnen, men vi har gjort framsteg under de senaste åren.

I resten av Spanien är det svårt att förstå självständighetsvänstern utifrån finansieringsargumentet. Många människor tänker: ”Om Katalonien blir självständigt, kommer de sluta med att bidra till den gemensamma kampen och den offentliga sektorn i de fattigaste autonoma samhällena kommer att skadas” Hur förklarar du vänsterns syn på självständighet för någon i Andalusien eller i Extremadura?

För det första har vi alltid sagt att vårt självständighetsprojekt syftar till att knäcka regimen och som inleder en process av förändring inom staten. En process där de folkliga massorna i Extremadura, Andalusien, Kanarieöarna etc. – givet att de är välorganiserade och kämpar för sina rättigheter – skulle kunna förändra systemet och därmed också gynna sina egna intressen. Det är ett argument. För det andra har vi alltid sagt att självständighet inte behöver betyda att vi över en natt, för att vi är en rikare region, skulle upphöra att bidra med pengar till de fattigare regionerna. Vi har ett internationalistiskt projekt och följaktligen anser vi att det måste finnas jämlikhet och social rättvisa över hela världen; och de som har privilegier måste avstå från några privilegier för att ge dem som är i behov av dem mer.

Men det är inte heller meningsfullt att upprätthålla ett permanent biståndssystem som inte medför strukturell förändring, ett system som ligger nära katolicismens välgörenhetsverksamhet. Vad det handlar om är att åstadkomma strukturella förändringar så att Andalusien med sin egen arbetsfördelning och egna tillgångar en dag kommer att kunna finansiera den offentliga sektorn utan att behöva hjälp från andra. Detta tror jag är den mest revolutionära utgångspunkten.

För några år sedan var Generalitats dåvarande president, Artur Mas, tvungen att ta sig till parlamentet med en helikopter för att undvika en demonstration av 15M (Indignadosrörelsen). Idag hyllar man PDCats ministrar på gatan, även om åtstramningspolitiken finns kvar. Föreställ dig att det inte blir självständighet, att situationen återgår till det tidigare tillståndet, att den gamla Convergència uppnår en ansiktslyftning och PP⁴ stärks på basis av en förstärkt spansk nationalism i resten av [den spanska] staten...

Detta är det värsta av alla möjliga scenarier. Det är ett scenario som kan uppstå men jag tror inte att det är sär-

skilt troligt. Om vi återgår till status quo, det vill säga att den katalanska högern går in i en pakt med staten, då förändras scenariot helt och det ansiktslyft som du kommenterar försvinner. Om de träffar en sådan överenskommelse, då blir allt försvar av dem som baseras på att de befinner sig i en uppbrottsprocess ohållbart, de förlorar. Vi har att göra med ministrar och presidenter [i Govern (katalanska regeringen) och parlamentet] som just nu hotas av fängelse. Och i det här scenariot tror jag att utgångspunkten för en överenskommelse och kompromiss i första hand är demokrati, försvar av våra institutioner mot förtrycket.

Det betyder inte att vi inte är kritiska mot deras socialpolitik. Till exempel hade vi i somras viktiga meningsskiljaktigheter om turismen. I kommunerna pågår en jättedebatt om sociala frågor där vi är stenhårda. Och där vi regerar är de stenhårda mot oss. Det betyder inte att klasskamp, en ideologisk kamp, har försvunnit. Men det är sant att frågan om demokrati och förtryck prioriteras.

Regeringen har meddelat att den kommer att tillämpa artikel 155 och Junts pel Sí och CUP har meddelat att självständighet kommer att proklameras. Vad tror du kan uppnås med DUI [den ensidiga självständighetsförklaringen] och vad är strategin utifrån denna deklaration?

Från dag ett har vi sagt att det var en folkomröstning som staten försökte förhindra, men inte lyckades med på grund av folkets motstånd. Resultaten är bindande, vilket är vad lagarna säger.

Valsystemet fungerade inte och förutläggningarna för en normal valprocess förelåg inte. De två lagarna har annullerats av författningsdomstolen. Anser ni ändå att resultatet var legitimt och bindande?

Ja. Det är sant att förhållandena inte var normala, men under de exceptionella förhållandena röstade folk, det blev en omröstning ... Det fungerade. ”Ja” till självständighet den 1 oktober representerar en större andel av den [katalanska] valmanskåren än ”ja” till Brexit [den brittiska EU-omröstningen] ... Och om Brexit är legitimt anser vi att den 1 oktober också är legitim. Sedan förstår vi att detta leder oss till att utropa republiken så fort som möjligt och tanken med att proklamera en republik är att säga: ”Vi anser oss vara en självständig aktör”. Utifrån det här förstår vi att det krävs en medling mellan oss och den spanska staten, och att det måste vara en internationell medling. Och det måste finnas en kontroll över territoriet, vi måste försöka utveckla en egen politik för offentliga satsningar inom de strategiska områdena (skatter, hälsovård, utbildning). Detta måste vi kräva av regeringen, men samtidigt vet vi att i den situation vi befinner oss, kommer folket att vara en oundgänglig faktor för att garantera detta.

Med detta som utgångspunkt måste man se hur staten reagerar. Om vi går mot ett scenario – såsom det ser ut nu – med mer förtryck, kommer vi att ha kvar folket, vi kommer att slåss och sätta vår värdighet främst. Detta är en situation som ingen för en månad sedan trodde att vi skulle befinna oss i och därför vet vi inte var vi befinner oss om en månad. Vi anser att vi befinner oss i en process där det folkliga förstärks, en grundlagsstiftande process, en process som innebär att den gamla regimen rivs ner. Vi kommer att trycka på för att den internationella medlingen ska leda till att Republiken erkänns och sedan kan vi se om vi lyckas, och om inte ska vi se vart vi hamnar.

Flera representanter från EU har sagt att om Katalonien blir självständigt så skulle den nya staten omedelbart hamna utanför Europeiska Unionen. Är detta ett problem för er?

Det enda problemet som det innebär är att det har funnits en sådan vansinnig legitimitet i förhållande till den Europeiska Unionen från maktens och de flesta mediernas sida, att människor har en känsla av att tillhöra denna gemensamma marknad, så att det skapas en känsla av ovisshet och osäkerhet. Det är inget problem på det ekonomiska planet, eftersom jag tror att alla europeiska aktörer är intresserade av att fortsätta med handeln och därför kommer den inte att försvinna, ekonomin kommer att fortsätta att fungera ...

Vi är emot EU och menar därför att det blir intressant om det uppstår en

debatt om vi ska vara i EU eller inte. En av de intressanta aspekterna under de senaste dagarna är att många människor som tidigare kände sig mycket nära EU nu upplever vad denna union i själva verket är [på grund av att EU inte har reagerat på repressionen den 1 oktober]. Det hade redan hänt i förhållande till flyktingarna. Det finns ett viktigt ifrågasättande av vad den EU innebär och det ställer oss återigen i ett intressant läge för att ifrågasätta den etablerade makten. <<

Översättning: Alex Fuentes, bearbetning Martin Fahlgren

Kommentar

Det finns mycket i intervjun som förtjänar att kommenteras och diskuteras, men här ska bara tas upp ett par av de ståndpunkter som framförs i slutet av intervjun.

Lluc säger att resultatet av självständighetsomröstningen som hölls 1 oktober är ”bindande”. I denna deltog drygt 42% av väljarkåren, varav 90% röstade för avskiljande, vilket betyder knappt 38% av väljarna. Det är otvivelaktigt en imponerande siffra, men av detta går det inte dra slutsatsen att majoriteten av katalanerna är för avskiljande. Omständigheterna kring valet (som var olagligförklarat av Madrid och bojkottat av partier som är emot separation) gör det ännu mer problematiskt att dra säkra slutsatser. Förhoppningsvis kan det (”lagliga”) val som utlysts till 21 december, och som de katalanska partierna sagt sig acceptera, ge en bättre värdemätare på katalanernas vilja.

CUP är emot EU och har därför inget emot att Katalonien hamnar utanför EU efter en separation från Spanien. Men samtidigt bagatelliserar Lluc de konsekvenser som detta

troligtvis kommer att få. Exempelvis ”tror” han att ”alla europeiska aktörer är intresserade av att fortsätta med handeln och därför kommer den inte att försvinna, ekonomin kommer att fortsätta att fungera”. Detta är ett önsketänkande av närmast häpnadsväckande slag. Vi har redan sett att en mängd banker och företag (i skrivande stund över 2500) flyttat sina huvudkontor från Katalonien med hänvisning till det instabila läget. Och vid separation (vilket betyder utträde ur EU) skulle de ekonomiska problemen mångfaldigas. Att inte säga det innebär att föra sina anhängare bakom ljuset. För att inte CUP råka ut för ett stort bakslag vid en separation måste man förbereda opinionen och ärligt och öppet redovisa vilka ekonomisk, politiska och andra konsekvenser som en separation kan få och lägga fram trovärdiga förslag på hur man ska ta itu med dessa problem. Klarar man inte av det är ett snabbt vikande stöd och demoralisering en logisk följd.

Martin Fahlgren

¹ PSUC var det gamla katalanska kommunistpartiet. ERC, Kataloniens Republikanska Vänster, som bildades 1931, är ett borgerligt nationalistiskt parti, som ingick i folkfronten under inbördeskriget. Dess mest kända ledare under denna period var den katalanska delstatsregeringens president Lluís Companys, som avrättades av Franco efter inbördeskriget.

² CiU, *Convergència i Unió*, var ett nationalistiskt parti som upplöstes 2015. Den nuvarande katalanske presidenten Carles Puigdemont var medlem i detta parti.

³ *Junts pel Sí*, (JxSí) är en koalition av separatistiska partier som är största grupp i det katalanska parlamentet (fick nära 40% av rösterna i regionalvalet 2015)

⁴ PP, *Partido Popular* (Folkpartiet) är det borgerliga högerparti som är regeringsparti i Madrid.

Det politiska våldets historia och teori

De inom vänsten som inte tar avstånd från alla former av politiskt våld riskerar idag att stämplas som extremist och klumpas samman med rasister, fascister och islamister. Evelina Johansson och Carl Wilén undersöker hur denna stigmatisering kan förstås utifrån våldets idéhistoria från Machiavelli till våra dagar, utifrån diskussioner om våld, etik och politik inom feministisk teoribildning och utifrån det iögonfallande förhållandet att Karl Marx nästan aldrig intresserade sig för revolutionens medel i termer av våld eller icke-våld.

BILD. Ur en målning som skildrar de s.k. "Bibel-kravallerna" i Philadelphia, USA, 1844.

januari 1986 bjöd Michelle Vovelle, som året innan tillträdde den prestigefyllda professuren i den franska revolutionens historia vid Sorbonne, in sina doktorander till en ”tête de veau-middag”.¹ I Frankrike ingår denna symboltyngda måltid i den republikanska traditionens firande av den franska revolutionen 1789. Kalvhuvudet, som är måltidens huvudrätt, symboliserar den franska kungen Ludvig XVI giljotinerade huvud och midagens gäster spelar rollen som det folk som genom avrättningen frigjorde sig från det gamla samhällets förtryck, privilegier och orättvisa. Det är en ritual som firar vad man uppfattar som demokratis ursprung. Eller rättare sagt: det var denna innebörd som Vovelle tog för given när han bjöd in sina studenter. Studenterna uppfattade däremot måltiden annorlunda och blev inte alls glada över sin professors inbjudan. Att delta i en ritual som återupprepade halshuggningen av kungen ansågs av dem upprörande och otidsenligt, om inte chockerande.

Varför denna skillnad i synsätt? Vovelle kom från ett helt annat håll än sina studenter. En av hans företrädare vid Sorbonne, Albert Mathiez, skrev 1922 i *La révolution française* att den jakobinska terrorn under franska revolutionen var ”den röda skärseld som den framtida demokratin utformades inom ...”. Denna grundläggande uppfattning – att den franska republiken och den franska demokratin var oskiljaktig från den franska revolutionens våld – var så pass självklar för Vovelle att han inte kunde förutse att hans studenter skulle tycka att det var opassande att kombinera demokratis och våldets symboler. För Vovelle innebar ett försvar av demokratin att det våld som födde den också måste försvaras. För hans studenter var demokrati och våld istället djupt oförenliga.

Denna politiska ”kulturkrock” var en del av en bredare trend. Inför den franska revolutionens 200-årsjubileum

ARTIKELFÖRFATTARE

Evelina Johansson

är doktorand i genusvetenskap och skriver en avhandling om förhållandet mellan etik och politik i feministisk teoribildning.

Carl Wilén

är doktorand i sociologi och skriver en avhandling om den haitiska revolutionen.

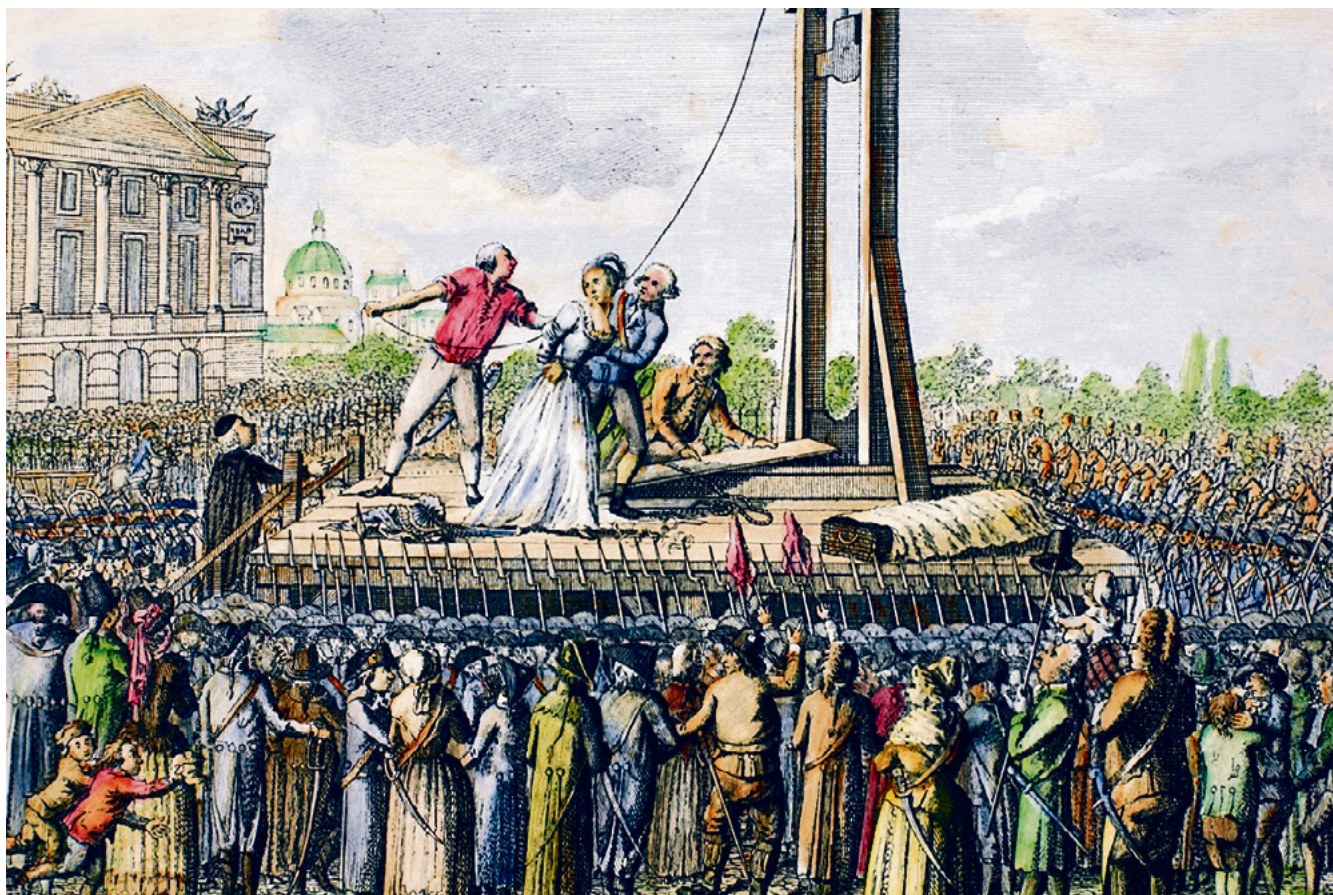

BILD. Marie-Antoinette förs till giljotinen, 1793.

1989 var Mathiez uppfattning i stort sett omöjlig. Få ville ha med revolutionärt våld att göra. Vissa försökte rädda den franska revolutionens ära genom att göra en skillnad mellan det rimliga och moraliskt godtagbara året 1789 (när förklaringen om människans och medborgarens rättigheter deklarerades, kravet om konstitutionell monarki var politikens huvudfråga och moderata politiska krafter dominerade scenen) och det urspårade och förkastliga året 1793 (när Ludvig den XVI avrättades, terror började användas mot inre och yttre fiender och Robespierres radikala Jakobiner dominerade scenen). Andra förkastade revolutionen helt och hållet. Med god hjälp av François Furets arbeten – som argumenterade för att den franska revolutionens direkt-demokrati, jämlikhet och frihet i grund och botten var totalitära och att den stalinistiska terrorn och Gulag var en direkt förlängning av den tradition som den franska revolutionens terror födde – läste historikern Pierre Chanau den franska revolutionen som den första handlingen i en lång blodig följd som sträckte sig från terrorn 1793 till Gulag, den kinesiska kulturrevolutionen och röda khmererna i Kambodja.

Kanske är det möjligt att tala om att det politiska våldet hade stigmatiserats. Hursomhelst fick den som inte tog avstånd från våld på ett principiellt plan stora problem i den franska offentligheten. I detta är Frankrike knappast unikt. I ett svenskt sammanhang tydliggjordes samma sak när vi fick en nationell samordnare mot våldsbejakande extremism, där alla som inte tog

avstånd från alla former av politiskt våld, oavsett under vilka omständigheter det förekom, etiketterades som extremister. Allt våld klumpas – som exempelvis kulturskribenten Petter Larsson har konstaterat flera gånger om i Aftonbladen – samman till en enda sak utan skillnader och med hjälp av extremism-epitetet jämföras delar av den radikala vänstern med rassistiska, fascistiska och islamistiska organisationer. Det faktum att vänstergrupper mycket sällan brukar dödligt våld – 2009 hade under de senaste 20 åren 17 mord och dråp exempelvis begåtts av vad Säpo kallar ”högerextremister” medan inget sådant våld hade utförts av ”vänsterextremister” – blev enligt detta perspektiv mindre viktigt. Enbart det faktum att vänsterorganisationer inte på ett tillräckligt tydligt sätt har tagit avstånd från våld som ett potentiellt politiskt medel har inneburit att de har blivit föremål för säkerhetspolitiska insatser, som hade varit mer ”väl-investerade” på annat håll. I den här essän försöker vi kasta nytt ljus över den offentliga stigmatiseringen av våldets politiska funktion och roll som politiskt medel genom tre olika undersökningar: av våldets idéhistoria från Machiavelli till våra dagar; av diskussioner om våld och etik inom feministisk teoribildning; och av det iögonfallande förhållandet att Karl Marx nästan aldrig intresserade sig för revolutionens medel i termer varken av våld eller icke-våld.

Från Machiavelli till Arendt

Är det någonting som bör undvikas när det politiska våldets teori och historia undersöks så är det att betrakta oss själva och vår egen tid som historiens måttstock. Faktum är att själva förhoppningen om ett samhälle utan våld inte är mer än ett par hundra år gammal. David Brion Davis har visat att idén om att våldet måste rättfärdigas inför förnuftets domstol var mer eller mindre otänkbar tidigare än så. Våld var helt enkelt en naturlig del av vardagen; folk i allmänhet var vana vid terror, lemlästning och död orsakad av direkt våld eller sjukdom och svält. I *The Furies. Violence and Terror in the French and Russian Revolution* argumenterar Arno J Mayer för att det är först på 1800-talet som det är rimligt att tala om en utbredd idé som säger att våld var barbariskt, ociviliserat och dömt att successivt försvinna.

Lika främmande för 1700-talsmänniskan var idén om att det politiska projektet som syftar till social förändring inte ska använda sig av våldsamma medel. För amerikanska, franska och haitiska revolutionärer mot slutet av 1700-talet var det politiska våldet som användes för att åstadkomma ett nytt samhälle helt enkelt ett rättfärdigt våld med krav på likhet inför lagen, folkligt självbestämmande och politiska friheter som vändes mot det orättfärdiga våld, som var rotat i den brittiska och franska kronans godtyckliga maktutövning och antagande om av födseln skilda sociala funktioner och politiska privilegier. Det handlade med andra

ord inte om våld eller icke-våld, utan om olika former av våld och hur dessa kunde rättfärdigas.

Även om det finns de som tar avstånd från våld som sådant, oavsett i vilket sammanhang det förekommer och i vilket syfte det utförs, är det vanligaste sättet att ta avstånd från våld idag förmodligen genom konstruktionen av en skarp skillnad mellan en dåtid, där det politiska våldet var legitimt eftersom det vändes mot en eller annan despot och ett samhälle som präglades av tvång, och ett nu när det inte är legitimt, eftersom vi lever i en politisk ordning där våldsmonopolet tillhör rättsstaten och där vi alla åtnjuter samma frihet och likhet inför lagen. Det är inte nödvändigt att gå till den motsatta sidan och hävda att den samtida demokratin är detsamma som Ludvig den XVI feodala Frankrike för att göra gällande att bilden av ett absolut brott i utvecklingen är problematisk.

Slavoj Žižek har skilt mellan tre former av våld, som kan hjälpa oss att utmana bilden av ett historiskt brott och synliggöra hur det kommer sig att det politiska våldet idag framstår som ett brott med den fredliga tillvaron snarare än som ett våld som vänds mot det våld som den existerande ordningen förutsätter: subjektivt, objektivt och symboliskt. Det subjektiva våldet är förmodligen den formen av våld som flest skulle komma att tänka på spontant: ett våld där minst två konkreta individer är inblandade och ett medvetet försök till direkt och fysisk skada utförs. Objektivt våld är en våldsform som är inneboende i ett system (som kapitalismen, exempelvis). Här ingår förvisso ett direkt fysiskt våld men även "... mer subtila former av tvång som upprätthåller dominansförhållanden och exploatering, inklusive hotet om våld." Det symboliska våldet rör sig om allt från ideologi till språk. Det subjektiva och det objektiva (och det symboliska får vi anta, Žižek är inte helt klar på den punkten) våldet kan emellertid inte förstås från samma ståndpunkt: det subjektiva upplevs (i samtida liberala rättsstater, får vi väl tillägga) nämligen från ett slags våldets nollnivå samtidigt som det objektiva (och symboliska) våldet ofta är osynligt samt inneboende i normaltillståndet. Även om det är möjligt att Žižeks våldsbegrepp är analytiskt oskarpt (om i stort sett allt förtryck kan inbegripas så är våld *"allt och ingenting"*; begreppet blir tomt, meningslöst och oanvändbart) är det likväl en bra utgångspunkt, eftersom reduktionen av allt våld till subjektivt våld helt klart är en alltför snäv och ahistorisk avgränsning, som även får problematiska konsekvenser för hur våldsamt motstånd mot våld formuleras. Exempelvis skulle

herre-slavrelationen och slavskeppets våldsamma struktur falla utanför en sådan definition, lika mycket som de våldsamma effekterna av exempelvis avsaknad av mediciner, god sjukvård, tak över huvudet, arbetsrätt, rasism och sexism och det hot om statligt och paramilitärt våld som vilar över varje revolutionär rörelse som utmanar egendomsförhållanden måste kalkylera med. Kort sagt: Žižek visar att det politiska våldet idag ofta är ett våld som vänds mot ett existerande våld snarare än ett våld som uppstår ur intet, samtidigt som distinktionerna mellan subjektivt, objektivt och symboliskt våld visar varför det politiska våldet ändå framstår just som ett plötsligt brott med det fredliga normaltillståndet.

I likhet med antagandet om ett fredligt normaltillstånd tycks föreställningen om att revolutionära händelser av nödvändighet är våldsamma ha vuxit sig allt starkare desto närmare vi kommer vårt eget tidevarv. Rötterna till denna sammankoppling mellan revolution och våld skulle emellertid kunna spåras långt tillbaka i tiden och följande förhållande: när våldets historia studeras framträder en iögonfallande förbindelse mellan begynnelse och ursprungets problem och våldshandlingen. Denna relation intygas om och om igen och inte minst, som Hannah Arendt påpekar i essän *On Violence*, om vi vänder oss till vår historias egen begynnelse som både de bibliska och klassiska källorna berättar om den: "Kain dräpte Abel och Romulus dräpte Remus; våld var i begynnelse och på samma sätt kunde begynnelse aldrig åstadkommas utan användningen av våld, utan det gränsöverskridande våldet." Dessa första dokumenterade handlingar i den bibliska och den sekulära traditionen, fortsätter Arendt, har förts vidare av generation efter generation på ett sätt som bara händer i de sällsynta fall där kraften hos den mänskliga tanken manifesteras i den övertygande karaktären och allmängiltigheten hos en berättelse eller metafor. Även om våld inte alltid har gjorts till en *nödvändig* del av revolutionen är det alltså inte märkligt att denna sammankoppling har gjorts.

Men: själva föreställningen om att revolutionen är ett fenomen som skapar något nytt – en begynnelse som öppnar dörren för ett nytt samhälle – är inte i närheten av att vara så gammal som förbindelsen mellan begynnelse och våldshandlingen som sådan. Det var först under den franska revolutionen 1789 som begreppet revolution kom att beteckna förändring, utveckling och framsteg inom ramarna för en

linjär tidsuppfattning som gjorde en tydlig skillnad mellan det förflutna, nuet och framtiden – den framtid som revolutionen ville öppna dörren för genom att skapa en ny begynnelse. Inom ramen för äldre betydelser hade begreppet revolution betecknat restaurering eller återgång till en förfluten utgångspunkt inom ramarna för en cirkulär tidsuppfattning. Kopplingen mellan den linjära tidsuppfattningen, föreställningen om det nya och politiskt våld blir knappast tydligare än i samband med den avrättning som Vovelle erbjöd sina studenter att fira. När giljotinen kapade huvudet på Ludvig XVI och på den gamla ordningens försvarare avskildes samtiden – som sociologen Håkan Thörn pekar på i sin avhandling *Rörelser i det moderna. Politik, modernitet och kollektiv identitet i Europa 1789-1989* – från det förflutnas band med obönhörlig precision, samtidigt som dörren mot en ny framtid präglad av framsteg och frihet öppnades. För att sammanfatta: den urgamla förbindelsen mellan begynnelse och våldshandlingen innebär att det hade varit märkligt om föreställningen om att varje revolution måste vara våldsam inte hade slagit rot snarare än tvärtom när revolutionen började förknippas med en ny början, ett nytt samhälle. Att stanna vid begynnelsens problem vore dock att stanna halvvägs: om förbindelsen mellan våld och begynnelse utgör det ena sidan av myntet skymtar frågan om förbindelsen mellan våld och bevarande fram på den andra sidan. Om begynnelse skapar en ny ordning och någon form av ny legitimitet så uppstår frågan om huruvida bevarandet av denna ordning bär på ett eget våld som underhåller den och säkerställer att den inte utmanas. Eller för att uttrycka det med en referens till en mer konkret politisk situation: om den franska revolutionens våld var grunden för en ny demokratisk ordning uppstår frågan om denna nya ordning även förutsätter ett eget våld, som kan träda fram och bevara den när den hotas.

Relation mellan våld och bevarande handlar alltså om frågan om våldets omvandling till makt. "Man måste inse", skriver Niccolò Machiavelli som tog frågan om våld och makt på stort allvar, "att det inte finns något svårare att planera, något mer osäkert att lyckas med och något farligare att genomföra än att leda införandet av nyordningar." I den mån en furste ska kunna instifta en ny ordning krävs lika mycket makt som när den ska bevaras och denna makt vittrar sönder om den inte kan bytas in mot våld: "Därför har alla beväpnade profeter segrat och de obeväpnade gått under." Eller med Georg Lukács formulering det: "Mellan lika rätt avgör våldet." Men även om makt och våld framstår som omöjliga

om den franska revolutionens våld var grunden för en ny demokratisk ordning uppstår frågan om denna nya ordning även förutsätter ett eget våld som kan träda fram och bevara den när den hotas.

att skilja åt finns det hos Machiavelli också ett politiskt moment som handlar om samtycke och hegemoni: ”... även om man förfogar över mycket stora arméer har man alltid behov av lokalbefolkningens stöd för att gå in i ett land.” Men när en given gräns har nåtts måste hoten mot fursten ändå mötas av svärdets makt, eftersom folket som förlorat sin tro måste tvingas att tro. Ordning utan våld, liksom avtal utan svärsmakt, är – som Thomas Hobbes uttrycker det – först och sist intet annat än tomma ord.

Här finns alltså ett antagande om att begynnelsens våld överförs till den etablerade ordningen som ett nödvändigt villkor, som måste träda in när samtycket utmanas; när den normala ordningen sätts på spel och undantaget träder in. Vid den här punkten beträder vi ytterligare en problematik: relationen mellan ordningen, undantagstillståndet, suveräniteten och våldet. Suveränen skulle nämligen kunna förstås som den som bestämmer över undantagstillståndet när rättsstatens principer sätts åt sidan, eller till och med – som Giorgio Agamben argumenterar för i *Homo Sacer* – som den punkt där rätt och våld flyter samman. Hobbes formulerade denna paradox väl: suveränen är naturtillståndet (där allas våldsamma krig mot alla råder) som bevaras i samhällstillståndet. Undantagstillståndet är den våldsamma rest som den nya ordningen bär inom sig själv som ett nödvändigt men dolt villkor. Om dessa utsagor stämmer innebär det att det demokratiska samhället inte bara är ett brott med den gamla ordningens våld. Tvärtom förutsätter det ett våld som kan bevara ordningen när den utmanas – oavsett om det rör sig om revolutionära handlingar som vill avskaffa eller fördjupa demokratin.

Låt oss nu återkomma till frågan om våld och makt. Gränserna runt Machiavellis våldsbegrepp kan knappast framträda tydligare än när det kontrasteras med Arendts reflektioner om denna relation. ”Makt och våld är”, skriver Arendt i essän *Om våld*, ”i själva verket motsatser: när den ena förhärskar absolut, existerar inte den andra. Våldet dyker upp när makten hotas, men lämnas det fria tyglar leder det till maktens förintande.” När all makt förintats men våldet består slår det över till terror. Arendt argumenterar även för att våldet skiljer ut sig genom sin nödvändiga medel-mål-logik; det skiljer ut sig genom att alltid vara relaterat till konsekvenser av ett eller annat slag: ”Våldet är till sin natur instrumentellt: i likhet med alla andra medel måste det alltid ledas och rättfärdigas av det mål som det åsyftar. Och det som måste rättfärdigas med hänvisning till något annat kan inte utgöra någots kärna.”

Här erbjuder Arendt en central insikt som förmodligen gäller för revolutioner i allmänhet. Om våldet hade varit avgörande är det svårt att förklara hur de revolutioner där revolutionärerna förfogat över en våldsapparat som inte kommer i närheten av den som de härskande klasserna har haft tillgång till ändå har kunnat vara framgångsrika. Förmodligen utgör den haitiska revolutionens avskaffande av slaveriet 1804, där revolutionärerna lyckades skapa en självständig stat trots att de före detta slaverna ställdes mot Napoleons fullkomligt överlägsna armé, det bästa exemplet. Enligt Arendt har det aldrig ”... existerat någon regim som uteslutande baserat sin maktutövning på våld.”

Ytterligare en viktig dimension är det politiska våldet som ett sociologiskt villkor som inte nödvändigtvis präglas av en mål-medel-logik (Arendt) eller frågan om huruvida makten förutsätter våld (Machiavelli). Denna utgångspunkt skulle kunna kallas durkheimiansk, efter Émile Durkheim. Durkheim menar att varje samhälle präglas av ett förhållande mellan det profana (det världsliga) och det sakrala (det heliga), där olika objekt sakraliseras och görs till okränkbara (i samtida västerländska samhällen: demokrati, mänskliga rättigheter, etc.). På det viset uppstår en slags samhällelig moral som bestämmer vad som uppfattas som tillåtet och inte. Exempelvis är det möjligt att tänka sig att ojämlikheten i ett första steg börjar uppfattas som alltför stor (demokratins jämlikhetsanspråk kränks); vilket i ett andra steg leder till att fler och fler börjar engagera sig i en social rörelse för jämlikhet; vilket i ett tredje steg innebär statlig eller annan repression (demokratins försvarare kränks); vilket i ett fjärde steg innebär våldsamt motstånd (de sakraliserade gränserna runt demokratin och dess försvarare återupprättas). Utifrån detta exempel skulle våld kunna beskrivas som moral tagen på bar gärning, eftersom det våldsamma svaret på repressionen i själva verket syftar till att skapa eller återupprätta gränser för vad som anses vara tillåtet eller inte (vilket i ett durkheimianskt perspektiv inte nödvändigtvis går att bestämma som rationellt eller irrationellt). Precis här blir det därför intressant att ställa frågor om vilka gränser som upprättas och upphävs av det politiska våldet, vilket är viktiga frågor i förhållande till den nödvändiga enhet som den sociala rörelsen måste uppnå vid ett antal tillfällen för att kunna åstadkomma social förändring.

Detta våldsbegrepp tycks – som Anthony Burton skriver i *Revolutionary Violence* – innehålla ett kathartiskt element: ”vi slåss alltså är vi”. Detta är

en idé om våldets identitetsskapande kvaliteter som skiljer ut sig från de frågor som ställer sig inom spänningsfältet mellan Machiavelli och Arendt; där det är våldets relation till politiska konsekvenser och effekter som står i fokus. Bortom Arendt och Machiavelli blir det i stället möjligt att förstå våldet som en kraft med kapacitet att såväl skapa sammanhållning som splittring samtidigt som det tydliggör skillnaden mellan vän och fiende. Våldet kan med andra ord ha ett kreativt moment.

Här finns även en relation till ett slags terapeutiskt våldsbegrepp som har diskuterats i samband med den anti-koloniala kampen: ”Den koloniserade människan”, skriver Jean-Paul Sartre i förordet till Franz Fanons *Jordens fördömda*, ”tillfrisknar från den koloniala neurosen genom att jaga bort kolonialisten med vapenmakt. När hans vrede bryter ut återfinner han den genomskinlighet han förlorat, han lär känna sig själv i den utsträckning han reser sig.” Vad det handlar om är att jämlikhet och ömsesidigt erkännande förutsätter att den koloniserade reser sig genom en kamp på liv och död. Behovet av denna våldets medicin är rotat i den våldsamma värld som föregår det: ”Våldet, som varit allestädes närvarande då den koloniala världen formades, våldet, som oavslutligt markerat rytmen för då de inföddas egna sociala former och deras ekonomiska system slogs sönder, då deras hållning och deras klädesskick revs ner ...” Det är när detta våld tas i anspråk av den koloniserade som den koloniserade kommer tillbaka till sig själv som en värdig människa samtidigt som identitet kan skapas och det politiska målet vinnas: ”Våldet är vägen till medling och försoning. Den koloniserade människan når sin befrielse genom och tack vare våldet. Det är en fackla för den som brukar det, därför att det inte bara visar målet, utan också medlen.” Fanon visar alltså på vilket sätt den durkheimianska aspekten av politiskt våld är något annat än Arendts argument om att det måste förstås som instrumentellt och Machiavellis argument om att dess närvaro och frånvaro avgör vilka politiska mål som är möjliga att uppnå.

I gränslandet mellan politik och etik: valfritt våld?

De problemområden och aspekter som vi hittills har stött på har utmanat den i samtiden utbredda bilden som placerar det politiska våldet i ett slags fredligt vakuum. Om det politiska våldet istället betraktas i förhållande till olika former av sedan tidigare existerande våld utmanas den moralistiska kritiken av våld, eftersom denna förutsätter att det systembevarande våldet döljs. Om

Bortom Arendt och Machiavelli blir det i stället möjligt att förstå våldet som en kraft med kapacitet att såväl skapa sammanhållning som splittring samtidigt som det tydliggör skillnaden mellan vän och fiende. Våldet kan med andra ord ha ett kreativt moment.

våld i specifika sammanhang istället förstås som svar på existerande våld undermineras den offentliga stigmatiseringens förutsättning: att det i alla lägen är möjligt att välja mellan våld och icke-våld. I det här avsnittet ska vi vända oss till delar av den feministiska teoribildningen. Detta fält sticker ut genom att det innehåller just ett *principiellt* avståndstagande från våld. Vårt huvudintresse kommer dock att riktas mot några av de feministiska svar som har försökt utmana detta principiella avståndstagande genom att undersöka hur den politiska handlingen på olika sätt kortsluts av ett förkastande av våld utan vidare resonemang

Den politiska teoretikern Kimberly Hutchings argumenterar för hur feministisk våldskritik kännetecknas av två distinkta perspektiv, där kritiken å ena sidan riktas mot specifika former av våld och å andra sidan formuleras som en generell antivåldsetik. Det förstnämnda sättet att beskriva våld handlar om att det används på fel sätt eller i fel sammanhang. Här är problemet med våld politiskt och kontextuellt grundat: våld är till exempel fel när det är oskyldiga som utsätts för det. Men det finns också en mer allmän, mer moraliskt grundad, misstro gentemot våld som medel. Här är våld fel eftersom det anses gå emot grundläggande feministiska mål och värderingar. En återkommande referens i detta sammanhang är Audre Lordes berömda formulering: ”Härskarens verktyg kommer aldrig att montera ner härskarens hus”. Dessa perspektiv står i ett internt spänningsförhållande, då den ena blott fördömer specifika former av våld medan den andra tar avstånd från våld helt och hållet. Det blir till syvende och sist en fråga om huruvida det går att praktisera våld i feminismens namn överhuvudtaget eller om våld alltid är att betrakta som oförenligt med feminismen.

Denna konflikt artikuleras av Hutchings som en konflikt mellan etiska och idealistiska perspektiv å ena sidan och realistiska perspektiv på våld å andra sidan. Enligt Hutchings har det etiska eller idealistiska perspektivet kommit att bli dominerande, och hon pekar på hur våld närmast framträder som feminismens motsats. Den feministiska teoretikern Bar-Ami Bar On kommer fram till en liknande slutsats som Hutchings och konstaterar att merparten av det filosofiska feministiska tänkandet kring våld som existerar ”lutar åt pacifism”. I slutändan innebär detta enligt båda två att feminismen ofta stannar kvar i ett etisk fördömande av våld utan att närmare försöka förstå den specifika situation inom vilken våldet utförs. Analys ersätts alltså av fördömande.

I *Mot en tvetydighetens moral* utvecklar Simone de Beauvoir, utan att direkt adressera feministiska perspektiv, en etik som sätter fingret på ett grundläggande problem med det etiska eller idealistiska perspektivet. Den politiska situationen kräver, enligt Beauvoir, handling, vilket i sig innebär att vi kommer att våldföra oss på den andre med utgångspunkt i våra politiska övertygelser. Ibland rör det sig om konkret och fysiskt våld. Att våldföra sig på någon annan är för Beauvoir inte fel i sig. Det går helt enkelt inte att handla politiskt med utgångspunkt i en på förhand fastlagd moralisk princip. Handlingen kan bara vara rotad i en politisk analys. I detta avseende måste handlandet, som Beauvoir uttrycker det, ”förneka godheten”:

Politiken gör emellertid rätt i att förneka godheten i den mån som denna obetänksamt offrar framtiden för nuet. Friheten, som ofta bara ägnar sig åt att fly från sig själv, för genom sin tvetydighet in en svår dubbelhet i relationerna till varje individ tagen för sig. Vad innebär det egentligen att älska sin nästa? Vad innebär det att göra henne till ett mål? Det är uppenbart att vi inte alltid beslutar oss för att uppfylla varje människas vilja. Det finns fall då en människa positivt vill det onda, det vill säga förslava andra människor, och då måste hon bekämpas.

Politikens lott är med andra ord att ”offra” etiken, i det här fallet ”icke-våldsetiken”. Medan etiken kan upprätthålla en princip, i en slags ahistorisk sfär ”har politiken att hantera det betingade” – med andra ord det kontextuella – som Chantal Mouffe uttrycker det. Den feministiska position som tar avstånd från våld representerar utifrån ett sådant perspektiv en *apolitisk* form av feminism genom att inte vilja ta ställning för vilket våld och vilken utövning av makt som är rättfärdigt eller inte. Detta betyder emellertid inte att etik och politik går att särskilja helt och hållet, eller att etikens ovilja att bruka våld skulle vara helt irrelevant. Istället beskriver Beauvoir reflektionen kring vilket våld som är rättfärdigt som föremål för ett etiskt ögonblick: ”I vanliga fall är situationerna så komplexa att det krävs en omsorgsfull politisk analys innan man kan sätta valets etiska ögonblick.” Politiken kräver med andra ord en etisk reflektion för att inte enbart bli ett cyniskt utövande av våld. En feminism som helt och hållet anammar ett antagonistiskt perspektiv på makt riskerar att förlora kopplingen till politiska ansatser att ta makten.

Beauvoirs kritik sätter fingret på två

viktiga aspekter. För det första är det problematiskt att hävda att våld alltid – eller ens allra oftast – är valfritt, vilket är förutsättningen för att vi ska kunna välja att vara för eller mot våld på ett meningsfullt sätt. Ansvar för det politiska våldet individualiseras trots att det knappast är något som individen kan bestämma över i de flesta lägen. För det andra är de politiska situationer där grundläggande social förändring är en verklig möjlighet med stor sannolikhet ”nersmutsade” av våld – statens repression, paramilitärt våld och revolutionärt våld, förutom det objektiva våld – i Zizeks mening – som föregår denna situation. Om den sociala rörelsen ska vänta på att den rena situation som inte innehåller något spår av våld ska infinna sig får den förmodligen vänta för evigt. Denna kortslutning av den politiska handlingen placerar det principiella avståndstagandet från våld i händerna på de härskande klasserna, som inte önskar sig något annat än status quo och den socialistiska rörelsen kortslutning. Att på ett principiellt plan välja icke-våld är att förneka politiken. Därför måste, menar Hutchings, feminister utveckla en förståelse av våld bortom den logik som Lordes idé om ett totalt avståndstagande från härskarens verktyg står för.

Det leninistiska momentet: våld bortom vänsteristisk elitism och borgerlig ideologi

En av de viktigaste anledningarna till att det politiska våldet har stigmatiserats med sådan framgång i vår samtid är förmodligen bilden av att den fredliga samlevnaden framstår som samhällets normaltillstånd. Som vi visade tidigare bygger denna bild på konstruktionen av ett skarpt brott mellan det gamla förtryckande samhället och det nya demokratiska och fria samhället. Om man accepterar denna bild ligger det principiella avståndstagandet från våld inte långt borta. Problemet är att förväntningen om att en konkret kamp för ett i grunden nytt samhälle där demokratin kan fördjupas och där friheten och jämlikheten kan realiseras bortom kapitalismens begränsningar med stor sannolikhet kommer att innehålla politiskt våld av olika slag. I det här sammanhanget är det möjligt att förstå etiketteringen av alla som inte tar avstånd från våld som ”vårdsbejakande extremister” som ett effektivt sätt att samtidigt hindra politiska handlingar med målet att åstadkomma grundläggande social förändring och splittra vänstern i två grupper: de som tar avstånd från våld och de som inte gör det (alternativt inte vill ta avstånd från de sammanslutningar som inte tar avstånd från våld).

”

Den politiska situationen kräver, enligt Beauvoir, handling, vilket i sig innebär att vi kommer att våldföra oss på den andre med utgångspunkt i våra politiska övertygelser.

Betyder detta att den enda vägen framåt är våldets väg? Vad vi inte har gjort hittills är att undersöka denna motsatta ståndpunkt; den som tar sin utgångspunkt i politiskt våld (individuellt eller kollektivt) som medel för att åstadkomma social förändring. Även om – som vi försökte visa när vi undersökte olika former av objektivet våld ovan – det förhåller sig på det viset att den samtida demokratin inte alls är så fredlig som den verkar är det ändå väsentligt att den för de allra flesta *framstår* som just fredlig. Att i ett sådant sammanhang besluta sig för att använda våld i den socialistiska rörelsens namn för att åstadkomma förändring medför en allvarlig risk att färre är beredda att ansluta sig till rörelsen och att antalet potentiella allianser minskar drastiskt. Lika stor är risken att rörelsen själv splittras och blir mindre. En mindre grupp inom en social rörelse, som i en konkret politisk situation beslutar sig för att använda politiskt våld trots att den inte har stöd av det stora flertalet inom och utanför rörelsen – alla de som uppfattar våldet som ett brott med det fredliga normal-tillståndet – kommer att underminera möjligheterna att i grunden åstadkomma social förändring, eftersom sådan förändring förutsätter ett aktivt deltagande av många och inte kan ersättas av politisk handling utförd av ett fåtal, de som är fast övertygade om att de har ”genomskådat” vår tids politiska illusioner. Ett sådant beslut är inte bara tveksamt betraktat i förhållande till sina konsekvenser utan även som ett uttryck för en elitism där en minoritet av rörelsen uppfattar sig som upplysta i sitt avslöjande av demokratin som intet annat är än en förlängning av det gamla samhällets despoti, i motsats till det stora flertalets ”falska medvetande” som ”har fått för sig” att demokratin skulle vara bättre än despoti. Politiskt våld i ett sådant sammanhang bygger alltså på ett beslut att hoppa över det viktiga demokratiska samtale som förs i rörelsen för att besluta om vilka handlingar som är lämpliga. Denna vänsteristiska – som Lenin skulle uttrycka det – elitism, med sitt principiella avståndstagande från kompromisser och omfamnande av politiskt våld oavsett konsekvenserna som följer för möjligheten att skapa en massrörelse, är bara snäppet rimligare än sin spegelbild: det principiella avståndstagandet från våld.

Lenin talade i *Radikalismen - kommunismens barnsjukdom* om anarkismen som ett straff för arbetarrörelsens

opportunistiska försyndelser. På samma sätt vore det inte orimligt att tala om ståndpunkten att våld som politiskt medel bör omfamnas av den socialistiska rörelsen – även om denna ståndpunkt förmodligen är relativt begränsad idag – som straffet för de delar av arbetarrörelsen som idag har offrat alla ”våldsbejakande våldsextremister” som inte går med på att principiellt ta avstånd från politiskt våld. Detta perspektiv borde istället bytas ut mot den durkheimianska insikten som lär oss att våld både kan bygga upp och underminera en rörelse och av den leninistiska insikten att det inte går att hoppa över eller ersätta den del av den politiska handlingen som handlar om att skapa ett brett stöd och om att involvera det stora flertalet i erfarenheten av den politiska kampen. Detta betyder i sista instans att den rimliga frågan som borde besvaras när politiskt våld diskuteras är: fungerar det? Och om så: fungerar det i relation till sina politiska konsekvenser (Machiavelli) och/eller fungerar det som ett sätt att skapa en starkare identitet som har förmågan att leda till massmobilisering och sakralisering av gränserna runt den egna rörelsen (Durkheim)?

En lika viktig anledning till att vara tveksam till ett elitistiskt omfamnande av våld som politiskt medel synliggörs när dagens diskussioner om våld kontra icke-våld kontrasteras mot Karl Marx tänkande om revolutionär förändring. När Marx analyserade och kommenterade revolutionära händelser uttryckte han oftast det politiska målet i termer av förändring av klassmakt (proletariatets, det stora flertalets, styre) snarare än i termer av ”principer som den ene eller andre världsförbättraren har uppfunnit eller upptäckt” som kännetecken för ett önskat tillstånd (socialism). Innan och efter Marx har de flesta socialistiska och kommunistiska rörelser definierat sig själva utifrån den önskade sociala förändringen av socio-ekonomiska förhållanden och ofta – onekligen inte alltid – sett arbetarklassen som den sociala kraft som har förmågan att utföra detta program. För Marx är ordningen mellan mål och medel omkastade: det revolutionära programmet är arbetarklassens makt; behovet av samhällelig omorganisering dess konsekvens. Anledningen till detta har att göra med att Marx uppfattning om proletariatet som en revolutionär kraft varken är rotad i en föreställning om lidande och förtryck (där den som lider mest ska

upplysas om och räddas från sin situation, eller kommer att resa sig automatiskt) eller i en föreställning om insikt (där de som tänker ”rätt” och är ”övertygade” om den revolutionära – och/eller våldsamma! – saken bör samlas i en rörelse av upplysta och rättänkande) utan snarare i en teori om egendomsförhållanden och exploatering där arbetarklassens frigörelse måste vara dess eget verk.

Marx teori står alltså – som Hal Draper har formulerat det – utanför besattheten av motsatsförhållandet mellan våld och icke-våld, som snarare framstår som en viktig ingrediens i den borgerliga ideologin. Idén om icke-våld kan å ena sidan förstås som en spegelbild av de härskande klassernas fruktan inför revolutionärt våld och å andra sidan som den borgerliga oviljan att begripa revolutionen som ett massfenomen och som politisk handling underifrån med stöd av det stora flertalet. Och allra viktigast: ett väpnat uppror utan stöd av flertalet är något som borgerligheten samtidigt kan hantera med repression och avfärda som en patologi eller som en minoritet av ”våldsbejakande extremister”, till skillnad från vad som skulle vara fallet med en verklig massrörelse. Denna möjlighet borde den socialistiska rörelsen inte bjuda på. Istället borde vi ta fasta på det arendtska momentet i revolutionen som synliggörs i samband med Marx ointresse för motsatsförhållandet mellan våld och icke-våld: det är makt snarare än våld som borde stå i centrum för vår diskussion.

Först och sist framstår stigmatiseringen och omfamnandet av politiskt våld som symptom på samma sak: arbetarrörelsens och vänsterns underläge i maktbalansen. I en politisk konjunktur där alla som inte principiellt tar avstånd från våld stämplas som våldsbejakande extremister är det förvisso fullt begripligt om delar av vänstern skulle lockas till att svänga helt om och landa i den motsatta slutsatsen. Men även om det står klart att ett principiellt avståndstagande från våld kortsluter den politiska handlingen borde vänstern sätta frågan om förändring underifrån i centrum snarare än att låta sig fångas in av det sterila motsatsförhållandet mellan våld och icke-våld – av den enkla anledningen att frågan om våld eller icke-våld utgår från och accepterar de härskande klassernas problembild och politiska utgångspunkt. <<

”

Idén om icke-våld kan å ena sidan förstås som en spegelbild av de härskande klassernas fruktan inför revolutionärt våld och å andra sidan som den borgerliga oviljan att begripa revolutionen som ett massfenomen och som politisk handling underifrån med stöd av det stora flertalet.

¹ Fullständiga referenser publiceras i nätversionen av den här artikeln på Röda rummets hemsida: www.rodarummet.org

Gandhi 3.0 för vår tid

"Det indiska benranglet", det var det nedsättande epitet som Leo Trotskij vid ett tillfälle gav den kontroversielle befrielseledaren och ideologen Mohandas K. Gandhi. Men har inte vi med hjärtat till vänster idag något att lära av Gandhi? Tord Björk tar oss med på en exposé – med den indiske profeten som resällskap – över folkrörelsemotstånd nu som då.

Kan socialister lära sig något av Mohandas K. Gandhis icke-samarbetsstrategi? Det var frågan röda rummets redaktion ställde till mig för en artikel till tidskriften. Eftersom jag just försöker att avsluta ett bokprojekt för utgivning i Indien, om Gandhi och indiska folkrörelsers påverkan på folkrörelser i Norden från 1917 fram till våra dagar, passade uppdraget väl.

Ställs frågan om Gandhi kan lära folkrörelser något idag som är av betydelse för socialister så är svaret klart ja. För de socialister som inser att det socialistiska projektet i dess statscentrerade eller dess antistatscentrerade anarkistiska form är i kris kan det vara av vikt för att komma vidare, ett intresse för folkrörelser av Gandhis typ är värdefullt för att förstå den tid vi lever i och hitta vägar framåt. I denna artikel ska jag försöka utveckla varför med exempel samt avsluta med en hoppfullt utopisk bild av hur Gandhis positiva inflytande kan se ut i framtiden – efter de två första epokerna under hundra år – en Gandhi 3.0 för vår tid.

Om frågan begränsar sig till om socialister kan lära sig något av Gandhis icke-samarbetsstrategi blir svaret kort. Nej, det går inte eftersom själva poängen med Gandhi är att hans strategi är odelbar. Den borgerliga metoden att missbruka Gandhi genom att ljuga ihop en bild av honom som enbart förespråkare av icke-våld, skild från hans totala vägran att ge efter för imperialismen, är ett sätt att missbruka honom. Den kan vara framgångsrik för den som vill behålla den rådande världsordningen. Metoden är i flitigt bruk i vida kretsar från höger till vänster för att med hjälp av Gandhi eller liknande synsätt fördöma våld i politiken, som om det går att skilja från nödvändigheten att göra motstånd mot det rådande systemet.

ARTIKELFÖRFATTARE
Tord Björk
är skribent och
folkrörelseaktivist.

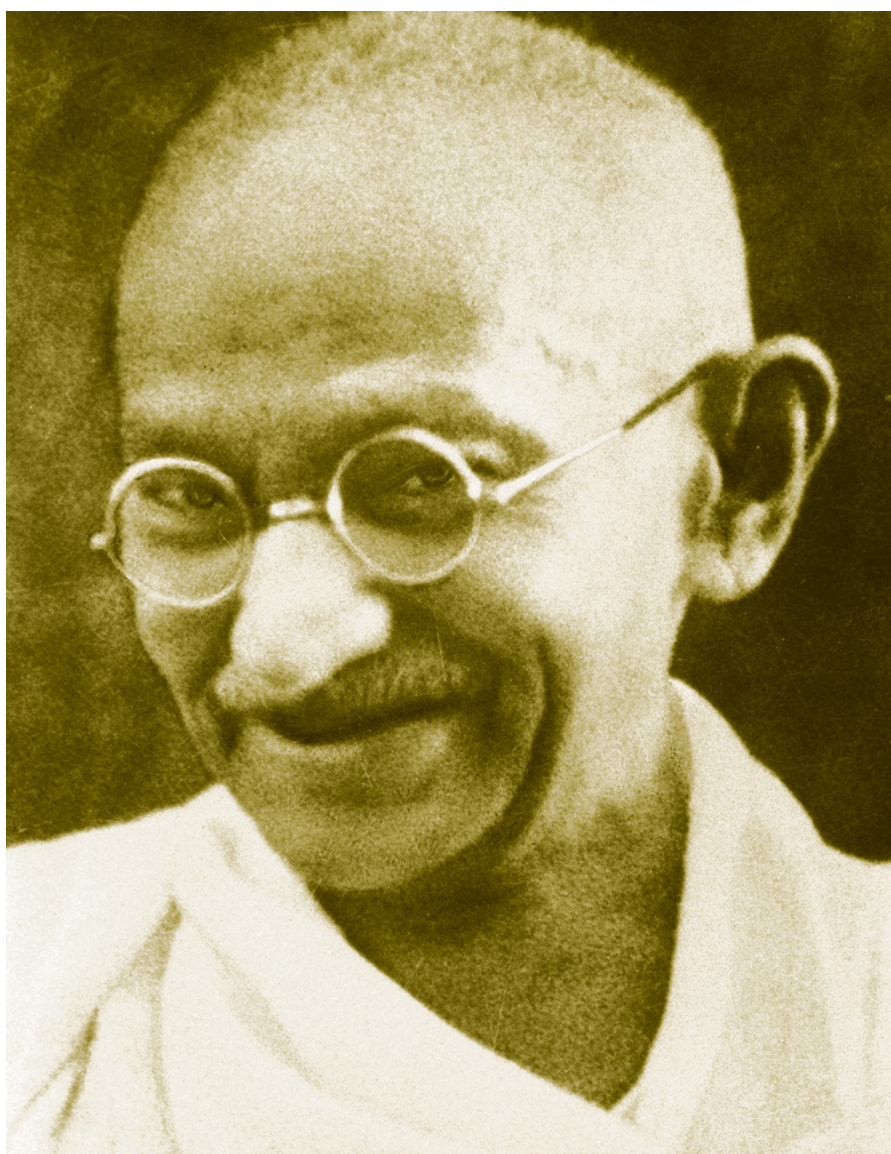

BILD. Mohandas K. Gandhi i slutet av 1930-talet

Denna metod att stympa Gandhi har också med hjälp av den amerikanska fredsrörelsens professionalisering kommit i omfattande bruk i välfinansierade NGO-kampanjer för regimförändringar frikopplade från socialt ifrågasättande av samhället. Denna form av stympning är inte en lika användbar metod för de som vill ändra det rådande samhällssystemet, även om mer begränsade sätt att inspireras av Gandhi kan göra nytta ibland.

Nordiska miljö- och solidaritetsaktivister uttryckte behovet av att återta Gandhi från denna stympade version i ett manifest inför Saltmarschjubileet 2005:

"Det är dags att återta Gandhi. Den systemkritik som Gandhi arbetade för innefattade inte bara en befrielse från utländska förtryckare. Den innebar också bredare systemkritik och konstruktiva program för förändring samt personlig utveckling. Idag finns det risk för att Gandhi håller på att förvandlas till ett verktyg för de som vill sprida passivitet. Skymms hans uppmaning till konfrontation med förtryckande system undan till fördel för ett systemanpassat passivt motstånd? Vi ... ser det som viktigt att Gandhis uppmaning till mod och radikal kamp mot förtryckande samhällssystem tas tillvara. Mot en syn på Gandhi som en superhjälte som kräver av alla oavsett situation att de avstår från att försva-

ra sig med våld vill vi sätta in honom i sitt sociala och historiska sammanhang. Gandhi själv var kritisk mot de som använde tanken på ickevåld som en ursäkt för att vara passiva."

Begreppet passivt motstånd är det som kanske skapat mest missförstånd. Amerikanen Mark Shephard menar att Gandhi pekade på tre sätt att förhålla sig till förtryck och orättvisor: En var den feges väg, att acceptera det som var fel och ge sig iväg därifrån. Den andra var att stå kvar och ta till vapen. Den tredje menade Gandhi var den bästa och krävde mest mod, att stå upp och kämpa enbart med icke-våldsliga medel, även med risk för sitt eget liv.

Satyagraha

Efter att Gandhi använt begreppet passivt motstånd själv problematiserade han det och ersatte det med satyagraha, en hopsättning av sanskritorden för sanning och hålla fast vid. Det såg han som en synonym för kraft, den kraft som är född av sanning och kärlek eller icke-våld. Han såg satyagraha som de starkas vapen som inte lämnar något utrymme för våld under några omständigheter alls, och det insisterar alltid på sanningen. Passivt motstånd menade han kunde innefatta även våld. Han tog här konkret upp suffragetternas kamp där våld blivit ett påtagligt inslag.

Hind Swaraj är den bok där Gandhis synsätt mest kommer till uttryck. Han skrev den på resan hem från London till Indien 1909 – i spåren av sina erfarenheter av politisk kamp i Sydafrika – i en tid när man på en vanlig resa mellan kontinenterna kunde skriva ett helt ideologiskt livsverk. Boken finns sedan länge översatt till svenska och översattes till bland annat finska och estniska 2005 i samband med Saltmarschens 75-års-jubileum. Den skrevs på gujarati men förbjöds på detta språk av britterna, som styrde Indien, men tilläts bli utgiven på engelska. Man räknade med att de indier som kunde engelska var så väl indoktrinerade att de inte skulle ta till sig budskapet om hur man skulle ersätta britternas styre med självstyre.

Jag har inte satt mig in i Gandhis tänkande så mycket utan har mer ur ett folkrörelseperspektiv studerat Gandhis påverkan på folkrörelser transnationellt och särskilt på Norden. Alltså mer intresserat mig för Gandhis praktik och strategi än hans ideologi. Några ord om Hind Swaraj är dock på sin plats. Hind Swaraj kan översättas som indiskt självstyre även om det inte ger hela innebörden. I boken beskriver Gandhi sin syn på Swaraj, modern civilisation, mekanisering och annat.

Gandhi har fyra teman som strukturerar hans argument: För det första hävdar han att det inte räcker med att briterna lämnar Indien. Han kritiserar de som ”önskar engelskt styre utan engelsmän”. Det vore att anta en brittisk typ av samhälle. För det andra hävdar Gandhi att ett indiskt oberoende endast är möjligt genom vad som ibland översätts otillräckligt med passivt motstånd. Snarare än att fördöma våldet argumenterar Gandhi för att det är kontraproduktivt. ”Kärlekens och medlidandets kraft är oändligt större än våldets kraft. Det finns skada i utövandet av brutalt våld, aldrig i medlidandets kraft.” (egen översättning). Detta är ett genomgående tema i hela Hind Swaraj.

För att utöva passivt motstånd, förklarar Gandhi att indier ska använda sig av Swadeshi (självtillit). Det innebär att vägra all handel och förbindelser med briterna. Det är detta som är icke-samarbetsstrategin. Han vänder sig till engelsmännen när han säger: ”Om ni inte erkänner våra krav kommer vi inte längre vända oss till er. Ni kan bara regera över oss så länge vi förblir de styrda; vi kommer inte längre ha några kontakter med er.” (egen översättning). Engelska Wikipedia ger en delvis förminskande kommentar men ändå en som tillför något: Gandhi kommer med ett intressant argument här: ”Om briterna vill ha Indien för handelns skull, ta bort handel från ekvationen.”

Slutligen argumenterar Gandhi för att Indien aldrig kommer att bli fritt om inte den västerländska civilisationen avvisas. I texten är han djupt kritisk mot den och hävdar att ”Indien har dragits ner till botten, inte under den engelska hälen, men av den moderna civilisationen.” Han talar här om civilisation, inte bara i förhållande till Indien. ”Västerländska civilisationen är sådan att man bara måste ha tålamod och så kommer den förstöras av sig själv.” (egen översättning). Det är ett djupt fördömande. Inte bara är den västerländska civilisationen skadlig för Indien, den är generellt skadlig.

Gandhi 1.0

Gandhis civilisationskritiska synsätt leder till en samlad strategi där det är kombinationen av ett konstruktivt program, motstånd mot imperialismen och självtillit som är kärnan. På klassiskt folkrörelsevis såg han det också viktigt att leva som man lär, vilket varit ytterligare en orsak till hans långvariga inflytande. Man kan beskriva detta ursprungliga gandhianska ingripandet som en del av bonderevolutionerna i länder som Ryssland, Mexiko och Indien.

Den nordiska förbindelsen med gandhianismen kan man lära en hel del av. Kontakterna med Gandhi startade redan innan han blev anlitad av bönder för att leda kampen mot det brittiska styret. Det var danska missionärskvinnor i den grundtvigiska folkrörelsetraditionen som besökte honom i hans ashram i februari 1917. Ur detta föddes livslång vänskap och den moderna europeiska solidaritetsrörelsen med tredje världen. De kvinnliga missionärerna förbjöds snart av Danska missionen att ha kontakt med uppvigglaren Gandhi, men åkte hem till Danmark och skaffade nya bidrag till en egen skola för kvinnor i Gandhis anda. En skola i det nationella system Gandhi sökte bygga upp som förenade handens och tankens kraft, därtill den enda som överlevde ända fram till befrielsen 1947.

Detta bidrog till att den internationella solidaritetsrörelsen Friends of India kunde starta 1930 med danskan Ellen Hörup som grundare. Den tog i bruk de metoder som senare kom att tillhöra standardmetoderna för en solidaritetsrörelse: att åka till landet ifråga och ta sig genom alla spärrear myndigheter sätter upp för att hindra att information kommer ut, starta regelbunden nyhetsförmedling, påverka politiken – inte minst i detta fall Nationernas Förbund dit huvudkontoret snart flyttades – och i allians med närstående organisationer starta praktisk biståndsverksamhet. År 1935 startade den första sekulära biståndsverksamheten i världen. Det var Pierre Ceresole, som träffat Gandhi på dennes Europaresa 1931 och stod Friends of India nära, vars rörelse Internationella arbetslag (Service Civil Internationale) startade ett mångårigt biståndsarbete i delstaten Bihar för att sida vid sida med lokalbefolkningen röja upp efter en naturkatastrof.

Gandhis ledarskap för den nationella kongressens massorganisation kan ifrågasättas för att vara oförutsägbart och ojämnt och ändå med förmåga att visa att det brittiska imperiet kunde besegras, med saltmarschen 1930 som en av hans mest framträdande insatser

som förenade hela nationen när hundratusentals använde sig av civil olydnad mot skatten på salt som särskilt var en börda för de fattiga. Hans brist på att se kast- och klassfrågor har tydligt kritiserats av ledaren för Dalitrörelsen vid denna tid, Ambedkar, och idag av Arundhati Roy. Många andra bidrog till befrielsen av Indien, men Gandhis bidrag för att besegra brittisk imperialism – moraliskt och som ledare genom politisk, kulturell och ekonomisk massmobilisering – är dock central för självständigheten 1947.

Gandhi 2.0

Efter Indiens befrielse, som innebar dödsstöten för brittiska imperialismen och i förlängningen kolonialismen, fick gandhianska strategier stort inflytande globalt. Detta Gandhis inflytande efter sin död kan på rörelsenivån beskrivas som fragmentering i separata frågor och handlingsformer av det ursprungliga allmänna budskapet där frågorna och formerna var oskiljaktiga från varandra och sammanvävda med samhällelig och personlig förändring. Det handlade främst om fyra former: bojkott mot förtryckande regimer, paddyatras eller långa marscher kopplade till direkt aktion, ingripande genom direkt icke-våldsaktion i konflikter och masstöd åt konstruktiva program för att ge humanitärt stöd till befrielseströrelser. Mellan 1960 och 1964 var folkrörelselandskapet helt förändrat i Norden tack vare detta indiska inflytande.

I sin bedömning av anti-apartheidrörelsen och framväxten av ett globalt civilsamhälle säger sociologen Håkan Thörn – i sin bok *Solidaritetens betydelse: Kampen mot apartheid i Sydafrika och framväxten av ett globalt civilsamhälle* (2010) – att västerländska uppfattningar som benämner de slags masshandlingar, som användes i början av 1960-talet, som ny form för politik är felaktig. När ”enfråge”-strategier, civil olydnad och konsumentbojkotter användes i Nord hävdades det vara nya metoder, trots att de använts av folkrörelserna i Syd i masskala sedan länge. Konsumentbojkott var en central del av den indiska befrielseströrelsens kamp mot briterna, civil olydnad likaså till dess att fängelserna inte räckte till. Thörn hänvisar speciellt till denna indiska befrielseströrelse och den sydafrikanska anti-apartheidrörelsen. Han hävdar med rätta att akademiker som ser debuterande sociala rörelser i Nord som ett nytt fenomen begränsar kunskapen om det till ett amerikanskt/europeiskt perspektiv. Nya sociala rörelser, som hävdas vara en viktig modern social uppfinning i de mest utvecklade kapitalistiska länderna, var snarare en del av en global kamp för befrielse, med fattiga och förtryckta rörelser som den

När ”enfråge”-strategier, civil olydnad och konsumentbojkotter användes i Nord hävdades det vara nya metoder, trots att de använts av folkrörelserna i Syd i masskala sedan länge.

mest avancerade demokratiserande kollektiva kraften.

Men det blev inte freds rörelsen eller antiapartheidrörelsen som kom att på ett mer kraftfullt sätt inspireras av Gandhi för att skaka om det politiska systemet. Det blev istället Jan Myrdal som 1967 tog upp satyagrahametoden för att bidra till att Vietnamrörelsen blev mer militant till sitt innehåll och form. Våren detta år hade FNL-rörelsen fastnat i ett ställningskrig med polisen i sina försök att belysa den ekonomiska kopplingen till Vietnamkriget genom sit-ins utanför USA:s handelscenter på Kungsgatan. Över hela landet märktes mer av trakasserier från polisens sida mot gatuaktivister medan det däremot fanns utrymme för kulturpersonligheter att skriva i pressens spalter.

Lösningen menade Myrdal var att förbinda de med tillgång till pressen och de som stod för basarbete på gatorna och tillsammans i masskala använda sig av satyagraha, att stå upp med fasthet för sanningen. De skedde 22 december 1967 när 1500 människor bröt sig väg från Folkets hus mot polisens order och tog sig fram till amerikanska ambassaden medan ridande polisens piskor sökte hindra dem. Myrdal hotade i pressen även med att om inte trakasserierna upphörde skulle demonstranterna beväpna sig med påkar nästa gång, inte riktigt i Gandhis anda men i suffragetternas som Gandhi hade förståelse för.

I februari 1968 stormade FNL-rörelsen genom poliskedjorna framför Guldklubbens möte när tio finansministrar träffades på Hotell Foresta på Lidingö för att rädda USA dollarn som försvagats på grund av Vietnamkriget. Mötet blev en föregångare till senare tiders G7- och G20-möten, protesterna likaså som snart skulle bli ett ständigt inslag vid toppmöten.

Idag förnekar de tongivande maoisterna att någon framträdande person i Vietnamrörelsen skulle ha hotat med att folk skulle komma med påkar till kommande demonstrationer om inte staten upphörde med sin repression. Detta trots att det står att läsa i FNL-rörelsens egna bok om sin historia, utgiven 1975. Än viktigare tycks det vara för dessa maoister att hålla fast vid en historieskrivning med en inskränkt syn på enhetsfronten som ett universalmedel för en politik som orubbligt går från seger till seger. I praktiken pekade militansen utanför amerikanska ambassaden och Hotell Foresta på vikten av att spränga en snäv enfrågesyn och enhetsfrontstänkande. I dessa protester finns början till våra dagars mobiliseringar som förenar kamp mot

BILD. Chipko-rörelsen (som betyder "att hålla fast") startade på 1970-talet när bondekvinor i norra Indien började att krama träd för att hindra att dessa avverkadades.

såväl den ekonomiska som politiska världsordningen. För flera av dessa få men skrivkunniga och inflytelserika maoister har det istället blivit viktigare att i reaktionär anda ta avstånd från våra dagars militanta toppmötesprotester, ikapp med stora delar av övriga vänstern och borgerligheten.

För freds rörelsen är det lika pinsamt. Det var inte de som förband kritiken mot Sveriges ekonomiska band till ett ekonomiskt system som bidrar till krig med hjälp av Gandhiinspirerad militans, det var den radikalare FNL-rörelsen.

Miljörörelsen

Det blev miljörörelsen som kom att föra den militanta andan vidare när Volvochefen Pehr G. Gyllenhammar startade samarbete med Europas storbolagsdirektörer 1983 för att omvandla EG till EU. Trädkramarrörelsen i Indien, som i hög grad vuxit fram ur ett gandhianskt synsätt, inspirerade trädkramarna på Västkusten. De startade 1987 den största civila olydnadsaktionen i modern svensk historia mot Gyllenhammars motorväg, samtidigt som information kom ut om europeiska bolagsdirektörernas andra projekt med sociala nedskärningar och inre

marknad i förgrunden, det som – med Lissabonfördraget – skulle leda till EU, euron och grundlagsfäst nyliberalism.

Tiden var dock ännu inte mogen för en allmänpolitisk rörelse med Gandhis förmåga att kombinera politiska, ekonomiska och kulturella strategier och ett kritiskt förhållningssätt till den rådande utvecklingsmodellen. De tendenser i miljörörelsen, där Socialistiska Partiet deltog, som funnits under tidigt 1980-tal att försöka forma en folkrörelselinje för fred, bröd och arbete som alternativ till enfrågepolitik rönt inte uppslutning. Denna folkrörelselinje fick kanske sitt främsta uttryck i framtidsstudien Sverige 2030 av Björn Eriksson och Karl-Erik Eriksson. Vänstern föll tillbaka till att opportunistiskt driva enfrågepolitik och söka utnyttja större konflikter för att "ena vänstern". Frances Tuuloskorpi förespråkar en liknande folkrörelselinje som miljörörelsen men begränsat till den fackliga kampen. I en av hennes få kritiska betraktelser berättar hon om hur vänstern kommer till strejkmöten bland bilarbetare och förklarar vikten av att vänsterns enas, varefter de erbjuder konkurrerande vänsterpartiprojekt medan de bakre leden av bilarbetare, som är det centrala i kampen, troppar

av. Att försöka få denna vänster att intressera sig för att förbinda motorvägsmotståndarnas kamp med bilarbetarnas – i gemensam strid mot storbolagsdirektörernas utvecklingsmodell och politik för ett nyliberalt EU – var inte möjligt.

Istället kunde riksdagspartiernas kanslier ta makten över EU-motståndet i gammal uttjänt enhetsfrontsmodell. Kritiken mot utvecklingsmodellen sopades undan, inte ens norska folkrörelsens kritik mot marknadsstaten för välfärdsstaten kunde accepteras. Det var viktigare att få med sig alla i kravet nej till medlemskap än att ge någon ideologisk motivering, som kunde stöta bort nyliberaler eller andra högersinnade EU-motståndare.

Rörelsernas kooptering

I Finland fick istället gandhianismen en renässans. Finska solidaritetsaktivister såg behovet av att ifrågasätta den rådande utvecklingsmodellen genom att lyssna till aktivister från tredje världen. Det ledde till en lång protestmarsch för klimaträttvisa mellan Åbo och Helsingfors 1990 i protest mot ett motorvägsbygge och ett avståndstagande från statens och storföretagens gemensamma koopteringsstrategi – med hjälp av begreppet hållbar utveckling – gentemot kampen för miljörättvisa.

När den sovjetstat, som organiserat ett planekonomiskt alternativ till kapitalismen, gick mot sin upplösning 1991 fanns en möjlighet för ifrågasättande. Här gällde det för makten att täppa till. Av de två varianterna av en militariserad och industristyrd utvecklingsmodell som bekämpat varandra sedan 1917 stod den kapitalistiska ensam kvar. En modell fördes fram för att avleda kampen mot miljöförstöringen till ett sätt att förlänga den ohållbara utvecklingsmodellen. Hållbar utveckling lanserades som lösningen, så luddigt formulerad att alla skulle kunna känna sig delaktiga, ett begrepp som proklamerade behovet av att söka så kallade win-win-lösningar tillsammans med storföretagen snarare än att peka mot ett nytt sätt att organisera samhället som kan utmana företagets vinstintressen, vilket är det enda sättet att på allvar uppnå hållbarhet.

Med FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro 1992 uppstod ett system för att i stor skala få så kallade icke-statliga organisationer att knyta an till begreppet hållbar utveckling i sökandet efter win-win lösningar och dialog i fråga efter fråga. De så kallade nya folkrörelserna professionaliserades och de äldre likaså i samma system för kooptering, vilket märktes inte minst i klimatfrågan men snart nog i

”

Det som redan visar på en förnyelse och avgörande steg mot en mer allmänpolitisk folkrörelse som arbetar från det lokala till det globala är protesterna mot G20-mötet i juli i år.

varje fråga av betydelse. Längre bort från gandhianism än den uppstyckning av kampens innehåll och former är det svårt att tänka sig – gandhianismen syntes att dö ut.

Gandhi 3.0

I vad som kan bli en tredje Gandhiepok har de flesta politiska och andra strömningar, inklusive den Gandhiinspireade, förlorat sin attraktionskraft samtidigt som mänskligheten står inför en social och ekologisk kris. Denna möjliga tredje epok är ännu bara en antydan. Den kan ses som ett förslag i en tid som behöver ett omfattande civilisationsinitiativ för att lösa den nuvarande globala sociala och ekologiska krisen. Det kan ses som en del av den växande konvergensen av rörelser och lokalisering av antiglobaliseringsrörelsen.

När jag skrev om denna möjlighet strax efter ett möte i maj med finska, nepalesiska och indiska gandhivänner i nätverket Vasudhaiva Kutumbakam, som betyder ta allt i beaktande på Hindi, syntes det vara en helt utopisk tanke. Den bygger på tanken att det centrala med Gandhis strategi är att samtidigt driva ett militant icke-våldsmotstånd och föra fram ett konstruktivt program som byggs här och nu i konflikt med den rådande världsordningen.

Redan har dock ockupationerna av sjukstugan i Dorotea, Ojnareskogen och av BB i Sollefteå visat på betydelsen av militanta icke-våldsliga kampformer idag, därtill kompletterade av arbetarkamper i Göteborgs hamn och bland sopåkarna i Stockholm.

Efter sommaren har därtill en del händelser inträffat som pekar på nya möjligheter. Den internationella bonderörelsen Via Campesina, som är den globala klasskampsrörelse som mest tydligt har ett militant motståndsprogram förenat med kamp för alternativet agroekologi, är delaktig i en radikaliseringskampanj av World Social Forum. Man vill bidra till regionala permanenta motståndsmöten och komma förbi

dilemmat med World Social Forum organiserat som en marknadsplats utan varaktig politisk fokusering av folkrörelsers kraft. Ett initiativ som ännu är i sin linda, men som liknar ett motståndsmöte, är den samling som är tänkt att genomföras i Budapest i februari 2018, inför World Social Forum i mars i Brasilien.

Det som redan visar på en förnyelse och avgörande steg mot en mer allmänpolitisk folkrörelse som arbetar från det lokala till det globala är protesterna mot G20-mötet i juli i år. Antiglobaliseringsrörelsen har tidigare hämmats i Nord av att inte lyckas förbinda kampen mot WTO, IMF, NATO, EU, G20 etc med lokala frågor. I Hamburg i juli var dock den ledande företrädaren – med 174 organisationer som arrangerade den enande demonstrationen med mycket radikala och breda krav samt 76000 deltagare – Rätten till staden Hamburg. Den tid när antiglobaliseringsrörelsen dominerades av organisationer med specialister på internationella frågor är över. NGO:s – med Greenpeace i täten – som ordnade en sedvanlig demonstration kring färre och mindre radikala krav för att vädja till världsledarna, samlade inte fler än 10000 deltagare. Därtill tillkom tusen och åter tusen våldisciplinerade militanta icke våldssaktivister som satte sig i vägen för politikernas transportvägar och blockerade hamnen i vad som idag kallas social strejk. Polischefen valde också den typ av taktik som användes vid EU-toppmötet i Göteborg 2001, med liknade resultat men med mer kritik i massmedia än i Sverige.

I samband med EU-toppmötet i Göteborg i november 2017 så visades att den inskränkta enhetsfrontsstrategi som dominerat EU motståndet nått vägs ände. Istället blev det de mer civilisationskritiska delarna av miljö-, solidaritets- och bonderörelsen som lyckades förena internationalistisk EU-kritik med EU-motstånd och överbrygga den klyfta som slet sönder vänstern i samband med EU-toppmötet 2001. På seminariet *Ett annat Europa är möjligt*,

Bryt med EU-politiken: Ja till rättvis omställning, gemensam välfärd, fred och antirasism hängde en stor affisch med Gandhi och en miljöaktivist, som målar honom i ansiktet med tyska anti-kärnkraftsrörelsen motståndssymbol, ett kryss och texten Reclaim Gandhi. En trotskist satt i ett hörn och diskuterade lokal organisering på landsbygden tillsammans med en odlare från Västergötland, Latinamerikagruppernas ordförande Itza Orosco fann gemenskap med MR-Forum om att ordna ett möte om gottgörande av slaveri och kolonialism och en socialdemokrat från kommunfullmäktige i Helsingfors föreslog att Jemen skulle bli det stora solidaritetstemat på nästa World Social Forum, detta som ett inslag i att ta upp frågan om makten över maten som en hälso-, social och miljöfråga av betydelse för folks vardag.

När de internationella gästerna föreslog ett uttalande på ett möte kom ord som Buen Vivir och Swaraj med i texten. Buen vivir är ett begrepp för kollektivt välbefinnande som har sina rötter i postkolonial kritik av utveckling och världsbild hos urfolk i Anderna kritiska till den västerländska civilisationen. Begreppet delar alltså en del av sitt innehåll med begreppet Swaraj med rötterna i Indien.

Den fackliga kampen hade också fått sitt dagen innan när Corporate Europe Observatory på Jordens Vänners inbjudan kritiserade storföretagens makt över EU tillsammans med fackliga företrädare. Den typ av allmänpolitisk allians från det lokala till det globala som bar fram G20-protesterna kom också till uttryck i Göteborg om än med tydligare prägel av bönders vikt, landsbygd och naturbruk och utan annat än små aktioner på gatorna. Men den tiden kan också komma med större uppslutning när folkrörelserna förenar militant icke-våldligt motstånd med kamp för ett konstruktivt program för att lösa den sociala och ekologiska krisen från det lokala till det globala, det viktigaste Gandhi kan lära oss i vår tid. <<

BILD. Från protesterna mot G20-mötet i Hamburg, 2017.

Att övervinna våldet

Bokförläggarna Röda Rummet's första bok var *Ställ om! – för en ekologisk socialism*. De var vårt sätt att hjälpa till med att bygga miljörörelsen. Snart kommer vårt bidrag till diskussionen inom fredsrörelsen: Bart de Ligt's bok *Att övervinna våldet*. Här kan du läsa en inledning om författarens liv och om hans insatser i fredsrörelsen mellan de två världskrigen, samt bokens förord.

Det tar lite mer tid än vi trodde att få boken klar för tryck. Därför ser vi gärna att du hjälper oss att klara tryckeriräkningen genom att göra ett förköp. Sätt in 200 kronor på pg 78 19 17 - 0. Skriv "Fred", ditt namn och din adress, så skickar vi den så fort den är klar!

Den 3 september 1938, efter många års överanstängning, föll Bart de Ligt ihop och dog – bara 55 år gammal – på järnvägsstationen i Nantes.

Bart de Ligt föddes den 17 juli 1883 i Schalkwijk nära Utrecht. Han var son till en kalvinistisk präst. Han läste mycket och intensivt i sin ungdom, men blev oerhört besviken när han skulle börja läsa teologi vid universitetet i Utrecht: de stora förhoppningar han haft om intellektuellt berikande kom snabbt på skam, när han insåg att det inte fanns något mindre universellt än universitetet. Ett undantag utgjordes av föreläsningarna med Bolland, den ledande hegelianske filosofen i Nederländerna, som även om han var konservativ bidrog till att stimulera framväxten av stark revolutionär medvetenhet hos sina studenter. de Ligt blev också starkt påverkad av Kants idealistiska filosofi, men framför allt av Fichte. Ur den senares *Föreläsningar om de intellektuella plikt* tyckte han särskilt om att citera vad som kan ses som hans livsmotto: "Bara den är fri som vill göra världen runt omkring sig fri." Hans passion för teologiska och filosofiska frågor skulle snart följas av grundliga studier av den sociala frågan. Han var mer tilltalad av de franska och brittiska "utopiska" och

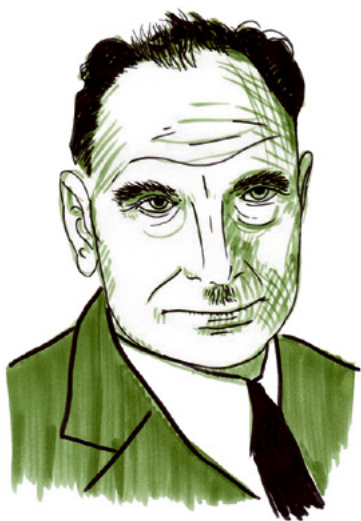

BILD. Bart de Ligt

kristna socialisterna än av de mer dogmatiska tyska och tog stort intryck av namn som Keir Hardie, William Morris och John Ruskin. Från den senare hämtade han begreppet samhälleligt ansvarig produktion och citerade ofta Ruskins ord till de brittiska arbetarna under kriget mellan Frankrike och Preussen: "Ni får hellre dö än tillverka några mekanismer eller produkter som leder till förstörelse".

1909 gick de Ligt med i Bond van Christen Socialisten, BvCS (Förbundet av kristna socialister) och var den ledande gestalten där tills han lämnade det nära tio år senare. 1910 utnämndes han till präst i samma lilla reformerta kyrka i den lilla byn Brabant i Nuenen, nära Eindhoven, där Vincent van Goghs far också varit präst 25 år tidigare och där konstnären bott med sina föräldrar i två år. Under den perioden hade han målat av kyrkan och församlingen, men framför allt *Potatisätarna* 1885.

Bart de Ligt fick bevittna industri-

proletariatets armod i det närbelägna Eindhoven. I sina predikningar betonade han nödvändigheten av en pånyttfödsel baserad på kärlekens budskap: "när vi omvandlat oss själva vill vi också omvandla världen". Han insåg klasskampens existens, men avvisade den traditionella doktrin, som ansåg sig ha den enda lösningen. de Ligt betonade alltid att vad som behövdes var en dubbel revolution: en av omvärlden för att förändra ekonomiska, sociala och politiska relationer, och en lika nödvändig moralisk och andlig inom varje enskild individ. Han upptäckte att den organiserade socialismens oförmåga att vara sant revolutionär hade sin spegelbild i kyrkorna: de höll på att stagnera i dogmer och hade blivit stöttepelare för den etablerade ordningen.

Mitt under den allmänna mobiliseringen i början av augusti 1914 författade de Ligt, tillsammans med A R de Jong och Truus Kruyt (samtliga ledande inom BvCS) ett manifest med titeln *Kyrkornas skuld*, som kraftigt fördömde kyrkans samröre med det imperialistiska systemet. De startade också en kampanj för dem som vägrade lyda inkallelseordern. I juni 1915 höll de Ligt en predikan i Eindhoven, vilket ledde till att han (av arméfälhavaren) portförbjöds från den södra delen av landet, som förklarats i undantagstillstånd. Hans skildring av militären som en kall och hänsynslös apparat är brutalt frispråkig:

"Vi har många romare bland oss och för dem är staten högsta auktoritet och draperad i gudomlig makt. Det staten ger order om sker obevekligt. Den sortens system förkroppsligas av detta infernaliska militärväsende. För vad är detta för slags system? En soldat står under korpralen, korpralen under ser-

Han upptäckte att den organiserade socialismens oförmåga att vara sant revolutionär hade sin spegelbild i kyrkorna: de höll på att stagnera i dogmer och hade blivit stöttepelare för den etablerade ordningen.

ARTIKELFÖRFATTARE

Peter van den Dungen

är fredshistoriker vid universitetet i Bradford, England. Han är även grundare av International Network of Museums for Peace.

geanten, sergeanten under officeren, denne under majoren och så överst har vi generalen. Men han är bara ett redskap i händerna på regeringen, som talar om för honom vart han ska gå, åt vänster eller åt höger. Så fort regeringen satt igång generalen följer alla efter honom; det är ett enda stort maskineri. Och om generalen beordrar: 'Eld!' börjar alla skjuta, hur målet än ser ut – om det så vore Jesu Kristi hjärta. Den militaristiska statens första krav är att man, om det krävs, sliter bort samvetet ur sitt hjärta.”

Inte helt oväntat beslutade den nederländska regeringen att bland soldaterna förbjuda allt de Ligt skrivit. de Ligt fängslades i två veckor, våren 1917 bannlystes han från ytterligare två provinser efter ännu en frispråkig predikan. Hans fortsatta konflikt med staten, och dess hårda behandling av vapenvägrare – som han energiskt försvarade, tillsammans med Jos Giesen – gjorde att de Ligt började granska statens karaktär närmare. Han hade redan läst Bakunin. Nu började han mer systematiskt studera anarkistisk litteratur, framför allt Proudhon och Kropotkin. Det han upptäckte renodlade och skärpte de insikter han redan börjat få: anarkismen var grundad på en mystisk-andlig övertygelse, som strävade efter frihet, jämlikhet och broderskap för alla. Dessutom hade anarkisterna hållit vid liv den tidiga socialismens anti-militaristiska tradition: de bekämpade militarismen på grund av att den ledde till slaveri och utgjorde ett angrepp på individen. Han började inse att den nya människa och det nya samhälle han verkade för inte kunde förverkligas i eller av staten, och han förstod att grundläggande anarkistiska idéer också fungerat som inspirationskälla för progressiva tänkare inom utbildningen, som Maria Montessori, som han fick kontakt med – ”varken leda, eller bli ledd, utan självstyre, uttrycka sig själv, utveckla sig själv”.

Strax efter krigsslutet lämnade de Ligt sin församling, och BvCS, eftersom han inte längre betraktade sig som kristen. År 1921 hamnade de Ligt åter i fängelse (under en månad), sedan han lett en aktion för frigivning av Herman Groenendaal, en vapenvägrare som inlett en hungerstrejk. På ett möte i juni 1921 sade de Ligt: ”Kamrater, jag är här för att uppvigla er, i Jesu namn, i Marx’ namn, i Bakunins namn, i Tolstojs namn, i Groenendaals namn, vill jag hetsa er till att sluta upp med allt arbete som leder till ondska, att vägra att bygga kaserner åt armén och fängelser, att vägra tillverka krigsmateriel.”

Han arresterades för att ha skapat oro och i sitt försvarstal godtog han också

helhjärtat denna anklagelse: Ja, hans mål hade varit att hetsa, att fördärva ungdomen, som en annan Sokrates, men att fördärva den för militarism och krig, genom att få åhörarnas samveten att vakna och genom att vädja till deras känsla för personligt ansvar. Han hade precis gett ut *Antimilitaristerna och deras kampmetoder*, där han visat att krig inte bara vara ett ont, utan ett irrationellt, omoraliskt och ineffektivt sätt att driva konflikter. Kampen mot krig och för en konstruktiv revolution måste föras med rena medel; ju mer upphöjt målet var, desto renare måste medlen vara för att uppnå det, annars fanns risken för att medlen förvandlades till despotism och slutmålet bara en illusion.

Vid påsktid samma år, 1921, tog de Ligt initiativ till bildandet av Internationella anti-militaristiska byrån, uppföljare till Ferdinand Domela Nieuwenhuis’ Internationella anti-militaristiska förbundet, som bildats 1904. Nieuwenhuis var den nederländska arbetarrörelsens fader och hans bana uppvisar intressanta likheter med de Ligts: även han hade börjat som präst, som fått nog av den institutionella kyrkan och den institutionella socialismen för att sluta som ledande anarkist i Nederländerna. Inom Andra internationalen var han en uttalad förkämpe för tanken på att arbetarna skulle gå ut i generalstrejk i händelse av krig. I likhet med Nieuwenhuis fördömde de Ligt hela tiden att den socialdemokratiska rörelsen övergett den starka och kompromisslösa anti-militarism, som Första internationalen antagit vid sin kongress 1868. I en broschyr utgiven 1918 uppmanade de Ligt soldater och arbetare att strejka och bli medvetna om sin makt och sitt ansvar – ”kapitalisterna ställer till med krig, men proletärerna gör det möjligt”, skrev han.

Även om anti-militarism intog en framträdande plats i de Ligts tänkande, texter och verksamhet såg han den bara som en del av något mycket större; att skapa en ny kultur och ett nytt samhälle. För detta krävdes kamp mot militarism och reaktion, men också en djupgående förnyelse av hela samhället – på områden som filosofi, utbildning, konst, medicin och vetenskap. Det nya samhälle han föreställde sig, och kämpade för, innebar att kvinnorna, arbetare, koloniala folk och intellektuella skulle befrias från sitt förnedrande slaveri. Målet var att ge individen nytt självförtroende, baserat på insikten att hen var en aktiv deltagare i utvecklingen av en världsomspännande historisk process, som samtidigt som den sträckte sig bortom, och i många avseenden översteg, varje enskild individ också var beroende av

denna individs agerande. I de Ligts fall handlade det långt ifrån om fåfänga spekulationer eller önsketänkande. Hans inställning var alltid att ”hoppas på allt, utan att vänta sig något”. Tillfälliga motgångar och nederlag kunde inte rubba hans övertygelse och arbete.

När familjen deLigt flyttade till Schweiz 1925 höll Genève precis på att etablera sig till forum för internationallistisk verksamhet genom Nationernas Förbund. Men den fred de Ligt siktade in sig på var av ett annat slag: han förväntade sig aldrig att freden skulle uppstå ur en organisation, som han betraktade som en sammanslutning av kapitalistiskt-imperialistiska stater. Det visade sig att han till granne skulle få Pavel Birjukov, Tolstojs nära vän och levnadstecknare. Birjukov hade tagit sig an de förföljda duchoborernas sak, en pacifistisk religiös grupp i Ryssland, och blev därför under en tid förbjuden att återvända till hemlandet. Av Birjukov fick de Ligt veta många viktiga detaljer om förföljelserna av principfasta anti-militarister i såväl tsarens som bolsjevikernas Ryssland.

de Ligt ägnade detta ämne flera sidor i sin encyklopediska historia om direkt aktion mot kriget, som gavs ut i två band 1931 och 1933 (*Vrede als Daad – Fred som handling*). Inför detta arbete, som hade undertiteln *Principer, historia och metoder för direkt aktion mot kriget* hade de Ligt samlat in material under flera år och det blev hans livsverk. I sin historieframställning visade de Ligt att den anti-militaristiska rörelsen främst handlar om att skapa en ny kultur. Boken försåg också rörelsen med historia och tradition. Han skrev: ”Vi får aldrig glömma att den nya framtid vi tänker oss också kräver en ny tradition, som vi måste skapa. Människan är en historisk varelse: inget ger en rörelse mer kraft än när de som bär upp den inser att deras rörelse byggs på en lång historia som inte går att utradera.” Under arbetet med denna bok läste han om historien ur ett nytt perspektiv och därigenom förändrade han vår syn på och förståelse av det förgångna. Hans mål var att visa hur mänskligheten gått från ett till stora delar omedvetet och instinktivt sätt att leva till ett där den medvetet skapade sina egna livsvillkor och formade sin egen framtid. Han samlade in en oerhörd mängd fakta, där det framgick att motstånd av icke-våldskaraktär mot krig och grymheter är en universell företeelse, som går att hitta i alla kulturer och under alla epoker. Genom att bygga på detta (ofta bortglömda och bortträngda) förflutna skulle nya generationer alltmer kunna omvandla det mänskliga samhället till något verkligt humant.

”

Människan är en historisk varelse: inget ger en rörelse mer kraft än när de som bär upp den inser att deras rörelse byggs på en lång historia som inte går att utradera.

Under åren i Genève var de Ligt en förgrundsgestalt i organiseringen av den radikala freds rörelsen och han var exempelvis en ledande medlem av WRI, krigsmotståndarnas international. Vid dess konferens i juli 1934 lade de Ligt fram sin berömda Kampanjplan mot alla krig och alla krigsförberedelser (som finns återgiven i slutet av denna bok).

Bart de Ligt drev tesen om det speciella ansvar vetenskapsmän och intellektuella hade för kriget. Så tidigt som 1921–22 försökte han bilda en internationell organisation av samhällseligt ansvarsfulla vetenskapsmän, som vägrade att vara delaktiga i något som helst arbete som hade med kriget att göra. de Ligt såg konferensen mot gaskrig, som anordnades i Frankfurt i januari 1929 av Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet (IKFF), som en milstolpe. I sitt tal *De intellektuella och det moderna kriget* hävdade han att alla som var med om att utforma krigsmaskinen, proletärer som intellektuella, bar skuld till kriget, men han riktade sig speciellt mot de senare för att inte ha lyckats höja den moraliska nivån på de förra. Han anklagade det stora flertalet av präster och lärare, historiker och journalister,

politiska och samhälleliga ledare, kemister och ingenjörer, för att ha sänkt sig lägre än de kvinnor som säljer sina kroppar. Det var angeläget att väcka vetenskapsmän och intellektuella och skapa ny medvetenhet om deras individuella ansvar för det barbariska krig, som väntade runt hörnet. Vad de Ligt såg framför sig var den sorts organisation som skulle uppstå i flera länder på 1980-talet som olika ”Yrkesgrupper för fred”.

Det var en av de Ligts livsuppgifter att skapa harmoni mellan och föra de olika grupperingarna inom den anti-militaristiska rörelsen närmare varandra. Inom olika organisationer och på konferenserna sågs han som en unik fredsmäklare – utan att för den skull vara någon opportunist eller pragmatiker. I sina övertygelser var han orubblig och, samtidigt som han också var ytterst tolerant, aldrig någon kompromissernas man. På WRI:s konferens i Köpenhamn i juli 1937 var de Ligt den ende som tog avstånd från det personliga korståg för fred som organisationens ordförande George Lansbury ägnade sig åt. Denne hade bl a åkt för att träffa Hitler och Mussolini i ett försök att åstadkomma vad de Ligt betecknade som ”en kompromiss mellan olika

former av imperialism”. de Ligt stod fast vid att WRI skulle ta avstånd från sin ordförandes privata aktiviteter, eftersom ”vi kämpar för att avskaffa orsakerna till kriget, inte för någon kapitalistisk fred”. Reynolds, som ofta träffade de Ligt på WRI:s möten, sade: ”På det lugnaste, mest godmodiga, vänliga och tålmodiga sätt som tänkas kan, förblev han en bångstyrig extremist, en klippa av beslutsamhet som det alltid gick att luta sig mot.”

Några år tidigare hade de Ligt haft en brevväxling med Gandhi, ”den store ledaren från Orienten”, som han beundrade samtidigt som han inte tvekade att kritisera honom. När de Ligt och Gandhi träffades i Lausanne och Genève 1931 hade den senare just deltagit i Rundabordskonferensen i London, där han krävt att Indien skulle få kontrollen över sin egen försvarsmakt – och detta samtidigt som han gav Schweizarna och länderna i väst rådet att avstå från nationellt försvar av våldskaraktär och göra sig fria från all användning av vapen och i stället tillämpa direkt aktion av ickevåldskaraktär. de Ligt anmärkte på det motsägelsefulla i en sådan hållning och uttalade förhoppningen att Gandhi skulle ansluta sig till ”de revolutionära

anti-militaristernas ståndpunkt”.

Att övervinna våldet var en utökad version av en bok utgiven på franska 1935, som i sin tur var en utökad översättning av den nederländska utgåvan 1934 (för de Ligt handlade en översättning alltid om behovet av bearbetning, ibland av stora delar). För översättningen till engelska bidrog säkert de Ligts bekantskap med Aldous Huxley, som i mitten av 1930-talet var ett framträdande namn inom freds rörelsen. De träffades första gången vid Allmänna fredskongressen i Bryssel i september 1936, där Huxley deltog som medlem av Peace Pledge Union. Några månader senare besökte Huxley de Ligt i Genève och under några dagar hade de intensiva diskussioner om det nödvändiga i att omvärdera den vetenskapliga, moraliska och kulturella basen för socialismen och, oupplösligt förknippat med detta, om kampen mot kriget. Året därpå utgavs både Huxleys *Mål och medel* och de Ligts bok som Huxley ansåg vara helt olik andra pacifistiska böcker, eftersom den också helt tog sig an frågan om samhällsförändring, om revolutionen och kriget. <<

FÖRORD

En socialist som skäller ut de ryska revolutionärerna efter noter, en präst som predikar mot kyrkans makt, en icke-våldsfanatiker som inte drar sig för att kalla Gandhi hycklare. Kompromisslös i sin antimilitarism och öppen för samarbete med alla som vill delta i kampen mot kriget och den militarism som driver dem. Så var han, Bart de Ligt. Och som sådan fattas han världen.

Under första halvan av 1900-talet var militarism ett lika tydligt begrepp som kapitalism eller socialism. Idag är vi få som använder det. Liksom vi är få som kallar oss antimilitarister. Många fler är det antagligen utan att tänka närmare på saken, men utan en ordentlig förståelse av begreppet är organisering omöjlig.

Antimilitarism är det som militarism inte är och militarism är: Glorifiering av krigarklassen, av våldet som konfliktlösning och av den väpnade striden;

Hierarkier och lydnad; Stor andel militärer i regering och administration och en stor militärbudget; En logik som säger att ”vår fiendes fiende är vår vän”.

Om det här skriver alltså de Ligt och han gör det under den tid som vi ständigt tycker oss leva i – 30-talet. Han ser med all önskvärd tydlighet faran i upprustningen, i Mussolinis, Hitlers och Stalins militarism, men också i de så kallade demokratiska kolonialmakternas vördnad för samma militarism.

Att över huvud taget lyckas säga något nytt om åren mellan världskrigen är en bedrift. Att som de Ligt förmå sätta händelserna i en helt ny ram och visa på lösningar för en helt annan utgång är mycket få förunnat.

Ett stort tack till förlaget och översättaren som nu har gjort verket tillgängligt för en ny publik.

Pelle Sunvisson

Bart de Ligt

Att övervinna våldet

Bokförläggarna Röda Rummet

BLI MEDLEM I BOKFÖRLÄGGARNA RÖDA RUMMET!

Medlem i Bokförläggarna Röda Rummet blir du i två steg:

1. maila: join@bokrr.se och uppge namn, adress, telefon och mailadress.
2. Sätt in 100 kr (årsavgift) eller 2000 kr (livstidsmedlemskap) på pg 78 19 17 - 0

KATA

Talartribunens fixstjärna

Tillsammans med Hinke Bergegren, Hjalmar Branting och August Palm är nog Kata Dalström det namn som idag klingar mest bekant från arbetarrörelsens tidiga år. Men vem var denna kvinna som främst gått till historien för sin enorma frenesi och formuleringskonst i talarstolen? I biografen *Kata Dalström – Agitatorn som gick sin egen väg* tecknar Gunnela Björk en bild av denna säregna personlighet. Anders Karlsson har läst den.

Kata Dalström föddes 1858 i Dalhems socken på gränsen mellan Östergötland och Småland. Det var ett överklasshem vars fader, Johan Oscar Carlberg, kom att göra sig bemärkt som professor i metallurgi och företagsledare inom järnhanteringen. Trots sin bakgrund kom Katas liv att röra sig i en alltmer radikal bana. Det avgörande steget var när hon 1894 blev medlem i det socialdemokratiska parti som då endast hade fem år på nacken. Snabbt blev hon här eftertraktad som talare och föredragshållare. Hon steg i graderna och redan år 1900 kom hon att ta säte i verkställande utskottet, partiets innersta maktkrets.

I takt med att motsättningarna inom partiet tog sig en skarpare skepnad positionerade hon sig alltmer på dess vänsterflygel. När partiet slutligen 1917 sprängdes kom hon också att tillhöra det nybildade socialdemokratiska vänsterpartiets ledning. År 1920 var hon en av tre svenska delegater på Kommunistiska Internationalens andra kongress i Moskva. När vänsterpartiet så splittrades 1921 blev hon en galjonsfigur inom det av majoriteten nybildade Sveriges Kommunistiska Parti (SKP). Sina sista levnadsår, hon avled 1923, blev hon dock – tillsammans med bland annat Zäta Höglund och Fredrik Ström – alltmer kritisk mot den hårda centralstyrningen från Moskva.

Gunnela Björk, som tidigare bland annat kommit ut med en biografi över Margaret Thatcher, skriver i förordet:

ARTIKELFÖRFATTARE

Anders Karlsson

ingår i Röda rummets redaktion, är skribent på Internationalen och medlem av Socialistiska Partiet.

GUNNELA BJÖRK

Kata Dalström : agitatorn som gick sin egen väg

Historiska Media, 2017

FOTO: Martin Henningsson

BILD. Gunnela Björk, aktuell med ny bok om den socialistiska agitatorn Kata Dalström.

”Att skriva en biografi om en människa är att gå in i en flerårig dialog med henne, ett ständigt samtal – stundtals lite ensidigt – där frågorna alltid är fler än svaren”. Björks ambitiösa ansträngning har resulterat i ett positivt utfall. Med livfull penna – och god faktabelysning – tecknar hon Katas liv från vaggan till graven, ett porträtt i helfigur där även huvudpersonens andliga sidor, först som teosof och sedermera som buddhist, ges utrymme. Självklart uppmärksammas också de privata sociala konvulsioner som Katas jätteklov från överklassvärlden in i den socialistiska rörelsen mynnade ut i. Därtill får vi en inblick i huvudpersonens erotiska eskapader – vid sidan av hennes äktenskap med sju barn tillsammans med den konservative ingenjören och misslyckade affärsmannen Gustaf Dalström. Som nyckeln till att biografen blivit så heltäckande betonar Björk att hon haft tillgång till såväl uppgifter som Kata nedtecknat i bruna anteckningsböcker från sin barn- och ungdomstid som till

manuskript av föredrag och artiklar: ”Detta material har varit min viktigaste källa till den här boken”, skriver Björk.

Biografins epicentrum är Kata Dalströms roll som den dåtida socialdemokratins mest betydelsefulla agitator. Som sådan for hon land och rike kring. Det berättas att hon höll runt 170 föredrag om året och att det hände att hon hade möten arton dagar i sträck. Målet var att utanför storstäderna bilda nya arbetarkommuner, kvinnoklubbar och fackföreningar samt gjuta mod i de sammanslutningar som redan fanns. Det var också en tid när arbetarrörelsens agitatorer sågs som farliga samhällsomstörtare, inte så sällan nekades de lokal och fick hålla sina anföranden under ytterst primitiva förhållanden – kanske i en skogsdunge eller på ett mjölkbord i en vägkorsning. Det var ofta strapatsrika resor, som här ett exempel som hon skriver om i ett brev från en sejour i Norrland: ”På Malm-banan går ännu ingen passagerartrafik,

bara malmtåg med några finkor där folk får stuvas in huller om buller. Det blir en svinkall resa i åtta timmar bland äggkartonger, potatissäckar, koffertar och rallare. En av dem förgyller resan med sitt dragspel”.

I detta avsnitt av boken tycker jag dock att Björk mer skulle gått in på Katas specifika stil i såväl tal som skrift. Det jag främst tänker på är hennes alldeles egna personliga uttryck, som exempelvis att hon irriterad kunde likna ett tal av Branting vid ”misstänningsogräs” eller att hon kunde benämna hennes ideologi som ”tevattensocialism”. Nämnas bör dessutom att många av Katas tal även kom att spridas som broschyrer, som exempelvis *Bildning och klasskamp* eller *Socialistiska framtidskonturer*. Det vore en kulturgärning om någon förläggare skulle ha energi att i ett samlingsverk återigen ge ut Katas viktigaste broschyrer. Som skribent är hon idag sorgligt bortglömd.

Vad var det då för socialistiskt samhälle som Kata drömde om? I *Socialistiska framtidskonturer* skriver hon att det bör vila på två hörnstenar. För det första gemensamt ägande av jord, råvaror och produktionsmedel. Industrin ska drivas i samhällets regi eller i kooperativ. Detsamma gäller jordbruket, men det kommer också att finnas småjordbruk med självägande bönder. För det andra ska det råda arbetsplikt för fullt arbetsföra. Denna plikt blir dock inte särskilt betungande. Hon talar här om två, tre eller högst fem timmars arbete

per dag. Därtill understryker hon att socialismen till sitt väsen är internationell och omöjlig att förverkliga i ett enskilt land.

Vad ger då boken för svar på frågan om varför överklassflickan Kata Dalström så starkt drogs till den socialistiska läran? Jag uppfattar att Björk här anför tre förklaringar. Dels att Kata ända från barnsben var naturligt upprorisk till sin läggning. Det berättas att det hände att hon i hemmet belades med husarrest som straff för att hon varit uppstudsigt eller brutit mot gängse regler. Talande är dessutom att hon relegerades från en privat flickskola på grund av sitt uppförande.

Därtill berättar biografen att Kata i sin ungdom hade en hemlig kärleksaffär med en arbetar- och smedson vid namn August Syl. I den tidens ståndsamhälle var en sådan förbindelse över klassgränserna i praktiken strängeligen förbjuden. När det hela uppdagades blev August Syl omedelbart ivägkörd från såväl bostad som arbete och hon själv deporterades till Stockholm. I sina anteckningar senare i livet skriver Kata: ”Men djupa spår har kärleken till smedsonen August Syl lämnat efter sig i min karaktär och jag kom att harmas på den klass som skiljt oss åt. Genom honom lärde jag mig älska och förstå arbetarna – och hur än min lefnads dagar skiftat denna kärlek och förståelse har funnits kvar! Visst är om ej August Syl varit – så hade nog aldrig Kata Dalström – socialistagitatorn funnits till!”

Den tredje förklaringen är strukturell och handlar om den tid som Kata levde i. 1880-talet, hennes ungdoms dagar, var ett decennium som kännetecknades av att det gamla ståndsamhället alltmer knakade i sina fogar. Nya rörelser och organisationer växte fram och såväl liberalismen som socialismen vann ökad terräng. Katas egna radikaliserings gick bland annat genom *Föreningen för gift kvinnas äganderätt* och en annan kvinnoorganisation vid namn *Tolfterna*, sammanslutningar där hon inte bara fick kontakt med liberaler utan även socialdemokrater och arbetarkvinnor, innan hon då slutligen, 36 år gammal, i december 1894 anslöt sig till socialdemokratin. Socialdemokratin var då ett parti som växte lavinartat. När Kata kom med låg medlemsantalet på 20 000, men redan vid sekelskiftet hade antalet vuxit till 65 000 – för alltför var socialismen framtidsideologin och Kata var långtifrån den enda med överklassrötter – Branting är ett annat självklart exempel – som anslöt sig.

Sammantaget har Gunnela Björk med denna biografi bidragit till att en pusselbit i den svenska arbetarrörelsens historia fått en tydligare kontur. Det löper som en röd tråd genom boken hur Kata Dalström allt som oftast bröt mot rådande konventioner eller ifrågasatte gängse uppfattningar. Bilden som klarar är den av en kollektiv solospelare – eller *Agitatorn som gick sin egen väg*.<<

”

Det vore en kulturgärning om någon förläggare skulle ha energi att i ett samlingsverk återigen ge ut Katas viktigaste broschyrer. Som skribent är hon idag sorgligt bortglömd.

BILD. Komminister David Grankvist och Kata Dalström avbildade i den satiriska tidskriften Karbasen inför "disputationen i Vansäter" – en uppmärksam debatt om kristendomens förhållande till socialismen.

100 år sedan den ryska revolutionen – intervju med Paul LeBlanc

I början av november månad gästade den amerikanske socialisten och historikern Paul Le Blanc Sverige. Le Blanc höll föreläsningar om Oktoberrevolutionen 100 år i Eskilstuna, Göteborg, Stockholm och Umeå. Vid hans besök i Göteborg träffade Åsa Hjalmers honom för en pratstund.

Den ryska revolutionen har varit din följeslagare under en stor del av ditt liv, i både dina texter och som aktivist. Stämmer de att du skrev din doktorsavhandling om den ryska revolutionen? Vad är det som gör just den revolutionen så central?

Min avhandling var en jämförande analys mellan revolutionen i Ryssland och revolutionen i Nicaragua. Den behandlade vad som ledde fram till dem, de revolutionära processerna och vad som skedde de fem därpå följande åren. Jag tog nyligen den ryska delen av avhandlingen och utvecklade, uppdaterade och expanderade den till min nya bok *October Song*.

Det finns flera anledningar till varför jag är intresserad av den ryska revolutionen. Delvis har det att göra med min familj som hör hemma på vänsterkanten i den amerikanska arbetarrörelsen. Några familjemedlemmar var kommunister som attraherade av den ryska revolutionens traditioner och ideal. Jag växte också upp i ett kapitalistiskt Amerika under det kalla kriget med antikommunism, McCarthy och andra demagoger på högerkanten som la fram en extremt negativ bild av vad kommunism är. När jag blev alltmer radikal så började jag ifrågasätta den berättelsen.

BILD. Paul Le Blanc talar i Göteborg tidigare i år vid ett möte om den ryska revolutionen.

politik mer seriöst om vi verkligen vill förändra. Vid det laget hade jag redan läst en del Marx, Lenin, Trotskij och Luxemburg men nu blev jag mycket mer systematisk och fokuserad när jag undersökte deras idéer och sammanhang, liksom vad jag kunde lära av dem.

Det andra svaret på frågan har att göra med något som Rosa Luxemburg uttryckte. Lenin, Trotskij och deras kamrater i bolsjevikerna - arbetarna och bönderna som hade samlats bakom bolsjevikpartiets program - var de första i världen som lyckades göra det som borde göras. Med andra ord att ta politisk makt åt arbetarklassen och närma sig socialism. Andra socialister, av olika slag, hade misslyckats med det som bolsjevikerna lyckades med, åtminstone för en tid, och det finns mycket att lära av det. Om vi menar allvar med att förändra världen måste vi titta på och lära oss från både de positiva erfarenheterna och misstagen.

Den övertygelsen har bara blivit starkare hos mig med åren. Jag försöker att förstå både betydelsen av den ryska revolutionen samt hur den faktiska verkligheten såg ut och dela den kunskapen med andra.

För många aktivister idag skedde deras politiska uppvaknande i samband med den antikapitalistiska rörelsen eller antikrigsrörelsen. Men frågan kvarstår – hur går vi från protester till att åstadkomma en mer långt- och djupgående förändring?

Det har skänkt mig mycket optimism under årens lopp, om och om igen, när nya personer stöter på problem och blir radikaliserade och ser behovet av att ta saker längre för

INTERVJU & ÖVERSÄTTNING

Åsa Hjalmers

är gymnasielärare med mångårig erfarenhet som politisk aktivist i England.

Ett tag tänkte jag att sanningen kanske låg någonstans emellan vad mina föräldrar trodde och vad antikommunisterna på högern påstod, så jag drog slutsatsen att New York Times måste vara sanningen. Men som verkligheten utvecklade sig, med en växande medborgarrättsrörelse och

antikrigsrörelsen mot Vietnamkriget vilket radikaliserade mig, och jag började ifrågasätta även liberalernas berättelse. Delar av den nya vänsternvännern - som SDS, Students for a Democratic Society - gick igenom en del erfarenheter som fick mig att inse att vi måste tänka igenom vår

att göra kampen mer effektiv. Den radikaliseringsprocessen fortsätter att ske och förnyar den radikala vänstern. Att studera den ryska revolutionen är en resurs för framtida generationer.

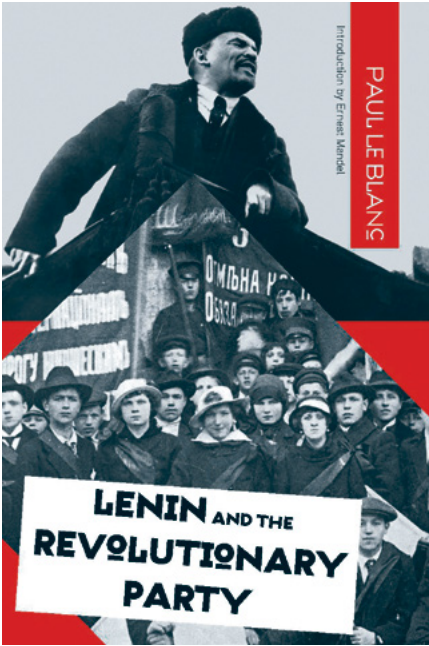
Kommer vi närmre? Börjar vi från en högre nivå varje gång eller börjar vi om från början?

Ja och nej. Verkligheten fungerar inte så. Den är dialektisk. På vissa sätt är vi mycket längre fram och på andra sätt mycket längre bak. På det tidiga 1900-talet fanns det en organiserad arbetarrörelse med massiva fackförbund, politiska partier, kooperativ, kulturella aktiviteter som alla var en del av en socialistisk arbetarrörelse. Det var realistiskt att tänka att revolutioner kan ske i andra delar av världen, liknande det som hade skett i Ryssland, för det fanns en massiv folklig socialistisk arbetarrörelse. Vi har inte det idag. Det är en enorm utmaning.

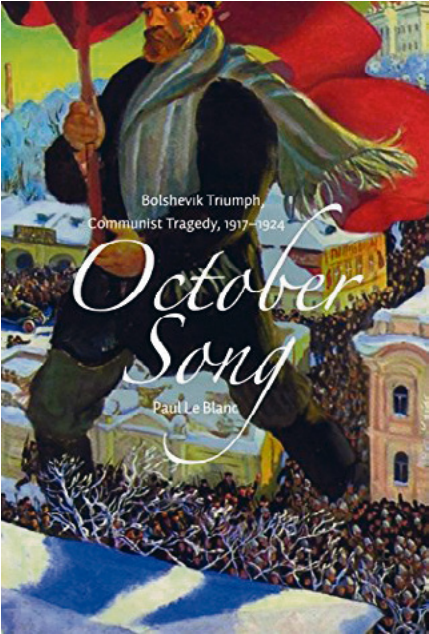
I andra avseenden har vi kommit längre. Under min livstid har den andel av befolkningen som radikaliserats ökat, de som inte anser att status quo är bra, som känner att deras liv är sämre nu och som inte tror att det kommer bli bättre. En del stödjer Trump med illusionen att han kommer att åstadkomma något för dem. Ett stort antal röstar på en socialist, något som var otänkbart när jag tillhörde den nya vänstern på 60-talet. Det finns problem och begränsningar med Sanders såklart men det är en radikaliseringsprocess som kommit längre än när jag var yngre. Men vi har en lång väg kvar att gå. Förhoppningsvis finns det tid att utveckla det som behöver utvecklas. Vi har historiska segrar och insikter, men samtidigt är det mycket som vi behöver göra för att göra dessa relevanta i en faktisk masskamp som kan resultera i socialism.

Hur är situationen I USA idag? Bland utomstående betraktare är det nog många som tittat och dragit slutsatsen att det är mörka tider som stundar framöver med Trump, men på insidan finns det såklart en ganska stor och växande proteströrelse. Vad har händelserna i Charlottesville till exempel haft för effekt?

Det finns absolut växande protester. Under Trump, före Trump och efter Trump. Det pågår många olika slags kamper som lett till en radikalisering och ett skifte vänsterut i det politiska medvetandet hos många olika delar av befolkningen. Till exempel Occupy-rörelsen, Black lives matter, The million women march när Trump skulle installeras som president, kamp

PAUL LE BLANC
Lenin And The Revolutionary Party
Haymarket Books, 2015

PAUL LE BLANC
October Song
Bolshevik Triumph, Communist Tragedy, 1917-1924
Haymarket Books, 2017

om minimilöner, sjukvård och om miljöfrågor. Jag var själv involverad i en kamp i Pittsburgh som pågått i flera år som handlade om vårt kollektivtrafiksystem med bussar som inte längre skulle finansieras offentligt utan avvecklas.

Vi i min organisation (ISO) hjälpte till att bygga en bred rörelse I Pittsburgh och Pennsylvania för att stoppa detta, att få den offentliga finansieringen tillbaka och återinföra bussarna. Det var en viktig seger. Det betydde inte att alla som var involverade var socialister, eller att alla förstod vad socialism är. Men det fanns en känsla av att om vi går ihop och kämpar för våra gemensamma behov så kan vi vinna. Vi vann, det är en viktig lärdom. Det är motsägelsefullt, ibland stödjer Trump-anhängarna progressiva kamper, och liksom du och jag behöver de genomgå en evolution i sitt sätt att tänka.

Effekten av Charlottesville var kraftig, men återigen en motsägelsefull verklighet. Å ena sidan kom öppet fascistiska och rasistiska element upp till ytan i Charlottesville uppmuntrade av Trump-fenomenet. Trump är inte en fascist, han är inte tillräckligt disciplinerad, men han är en brutal och otäck person som hjälpt till att släppa fram dessa fascistiska aktivister och de har blivit mer öppna och grova. Å den andra har folk samlats nästan spontant till massmöten och protester mot fascisterna över hela landet. I Pittsburgh hade vi i princip ett socialistiskt massmöte efter Charlottesville, organiserat av anhängare till Bernie Sanders i en grupp kallad the Democratic socialists in America (som är en slags socialdemokratisk vänster), min egen organisation ISO, the IWW och olika andra vänsterkrafter.

Detta reflekterar en polariserande politisk verklighet. En del Trump-supporters är besvikna på det han gör och en del kommer att vandra högerut till fascistiska grupper. Andra kommer att gå vänsterut. Vi måste ha en uttalad och tydlig socialistisk pol på vänsterkanten. Det är idag möjligt att prata om att bygga det på allvar, något som inte hade varit möjligt för några år sedan.

Hur bör socialister agera i en sådan här motsägelsefull verklighet, som också bär på en växande potential?

Det är värt att kämpa för enskilda frågor, som mot rasism, för minimilön och hälsovård. Vi arbetar tillsammans med andra i frågor där vi är överens, men uttrycker vår egen uppfattning om vad socialism innebär som ett

alternativ till det rådande systemet som skapar de här problemen. En del människor kommer inte att hålla med om många av våra idéer, men de kommer att fundera på dem om vi är kamrater i kampen. Som Rosa Luxemburg säger i sin inledning till *Reform och revolution*; när man kämpar för reformer bygger man en revolutionär potential, ett revolutionärt medvetande och en revolutionär rörelse.

Man måste vara beredd att göra det och kan inte vara för renlärig och klaga på att en del aktivister stödjer någon inom Demokraterna, att kraven inte är tillräckligt långtgående, att de andra inte läst Marx eller inte använder rätt språk. Vi bygger enhetsfronter, rörelser med gemensamma enkla krav där vi samtidigt kan sprida socialistiska idéer. De andra i rörelsen kommer också ha idéer som man behöver ta till sig. Jag ska ge ett exempel. När jag först hörde talas om Occupy Wall Street tyckte jag det var galet. Jag blev till och med förbannad - det var så dumt. Sedan såg jag hur det utvecklades och när diskussionen uppkom om vi skulle göra något liknande i Pittsburgh hade jag ändrat mig. Samtidigt fanns det begränsningar. Var det socialistiskt? Nej. Fanns det ett sammanhängande budskap? Nej, egentligen inte. Samtidigt var det ett uttryck för klasskamp. ”Vi är de 99 procenten mot 1 procent” är ett briljant slagord, men var fanns programmet? Det fanns inga krav. Men, det fanns diskussioner, nya människor som var rasande och inte längre stod ut engagerade sig. Mer än så kunde det inte vara i ett första skede. En del personer därifrån som kom att dela mina åsikter blev involverade i kampen om bussarna, några blev socialister.

Hur kunde Trump bli vald? Vad har hänt sedan den ekonomiska krisen 2008?

Kapitalistklassen är mer desperat, de befinner sig i en kris och det bidrar till att förklara hur Trump kunde bli president. Ur den härskande klassens synvinkel, och för kapitalismen i allmänhet, så är Trump inte kompetent. Han är ingen lämplig person för jobbet. Att han kunde vinna visar att det politiska systemet är i kris. Det faktum att han kunde dirigera det republikanska partiet trots att han hade majoriteten av ledarskapet mot sig är mycket avslöjande. Hilary Clinton var tveklöst den kandidat som man föredrog inom Demokraterna men hon var ingen bra kandidat och sågs inte som representativ.

Trump är inte en fascist, han är inte tillräckligt disciplinerad, men han är en brutal och otäck person som hjälpt till att släppa fram dessa fascistiska aktivister och de har blivit mer öppna och grova.

Det pågår en politisk kris inom kapitalistklassen. Det finns en rädsla över den ekonomiska och sociala krisen och en växande ilska bland den stora massan av människor. Det gamla status quo är inte längre hållbart. Det håller inte ihop utan befinner sig under omstöpning sedan den ekonomiska krisen.

Vi lever i en farlig tid men den innehåller också möjligheter och gör det nödvändigt för oss att bygga alternativ. Det påverkar oss alla. Vi är i ett helt annat läge än för tio eller femton år sedan.

För att gå över till frågan om partiet som något som länkar samman Oktober med dagens situation. Hur ser du på partiets roll?

Det finns flera frågeställningar här. En är; vad menar vi när talar om ett parti? Har vi ett parti nu? Hur bygger man ett parti? Jag har genomgått en utveckling vad det gäller de här frågorna. En gång i tiden, som aktivist i den Nya vänstern, var jag anti-leninist. Min erfarenheter i SDS fick mig att inse att Lenins *Vad bör göras?* innehöll många vettiga tankar. Hur skulle de översättas till den politiska situation jag befann mig i?

Jag ska berätta om några vänner till mig, de var amerikanska studenter i Paris under maj 1968 och tog starkt intryck av sina erfarenheter där. De drog slutsatsen att de borde bygga ett leninistiskt parti och ge ut en tidning i ett arbetarklassområde. En av dem hade Lenins samlade verk och tillbringade mycket tid med att läsa dem. Han var centralkommittén och utvecklade den politiska linjen. Resten agerade disciplinerade kamrater, efter lite diskussioner. Detta var galenskap! Några år senare erkände de generat att det var så det hade fungerat. Detta var inte ett leninistiskt parti.

Jag var med i en organisation som var mycket bra i en del avseenden, det amerikanska Socialist Workers Party. Det var en organisation med en stolt tradition och den politiska skolningen jag fick där var mycket viktig för mig och är så än idag. Men jag och många med mig hade en felaktig uppfattning om vad vi var för någonting. Vi trodde att vi var det revolutionära partiet, vi hade ungefär 2 000 medlemmar,

vilket var förhållandevis mycket vid den här tiden. Vi insåg att vi inte var tillräckligt stora, så vi betraktade oss som det revolutionära partiets kärna. Vi trodde att med tiden skulle vi rekrytera en större kader och en större skara anhängare och bli USA:s bolsjevikparti.

Vi kunde den marxistiska teorin, vi kunde vår Lenin, Trotskij, James P Cannon och så vidare. Vi hade en klar politisk tillämpning av dem som vi försvarade orubbligt. Problemet var att vi egentligen inte begrep deras politik. Vi trodde vi gjorde det. Det berodde på att när de skrev de texter som vi studerade och tog till oss så var det i ett totalt annorlunda historiskt sammanhang än vårt, med en arbetarrörelse som var en verklig massrörelse och som hade en stark vänster inom sig. På 1960-talet fanns inte detta. Vi lade deras texter som ett raster på en helt annan verklighet. Vi såg oss själva som en förtrupp och det var ett misstag. När Lenin och andra talade om förtruppen så menade de ett skikt inom arbetarklassen, ett klassmedvetet skikt. Inte en majoritet, men ett anseeligt antal erfarna aktivister inom arbetarklassen, oberoende av parti.

Partiet byggs inte bara genom rekrytering av intellektuella och studenter, utan av de klassmedvetna skikten av arbetarklassen. Detta existerade inte på 60- och 70-talet och vi havererade på grund av det. Vi hade bristfälliga idéer om vilka vi var och vad vi borde göra. De överensstämde inte med verkligheten och den verkliga Lenin skulle ha förespråkat något helt annat om han varit på plats. Tariq Ali pratade vid något tillfälle om leksaks-bolsjevikpartier. Det ligger en del i den beteckningen. Vi har inte råd att vara det, vi måste vara mer seriösa. Jag tror på nödvändigheten av ett leninistiskt parti, men det är något som framträder i sinom tid som en del av arbetarklassens kamp. Det var så det gick till i Ryssland.

När jag skrev min bok *Lenin and the revolutionary party* insåg jag det här. Det hade funnits en brist i min tidigare uppfattning om vad det var jag sysslade med. När jag väl lärde mig av den faktiska bolsjevikiska erfarenheten blev vissa saker klarare och jag utmanades i mina tankar om

vad det innebar att vara revolutionär i 1980- och 90-talets USA. Jag ställdes inför andra uppgifter än de jag tidigare föresatt mig.

Det behövs också tid och erfarenheter för människor att inse behovet av att organisera sig. Det är ingen lätt uppgift, men en av de saker vi kan lära av historien är behovet av en demokratisk, sammanhållen och konsekvent organisation som kan koppla ihop olika frågor och föra människor tillsammans för att leda kampen och utveckla ett revolutionärt medvetande. Det är i princip vad bolsjevikpartiet var. Lär av det, men gör det utifrån ditt eget sammanhang. Det var vad Lenin själv argumenterade för inom den kommunistiska internationalen, vår väg är inte densamma som er. Ni måste utveckla er egen väg.

Många, även inom vänstern, brukar ställa Rosa Luxemburg and Lenin mot varandra. Vad säger du om det?

De var vänner och kamrater. De stod varandra mycket närmare än vad de flesta inser, och hade en oerhörd respekt för varandra. Hon höll inte med de intellektuella som försökte göra henne till en stridsyxha mot Lenin. Det var inte vad hon var, i själva verket raka motsatsen. De var på samma sida och försökte åstadkomma samma sorts saker. De stod inte i motsatsställning till varandra.

Vad ser du som det viktigaste att fokusera på i din bok October song?

Det är att förmedla en känsla av något förbluffande och underbart som åstadkoms av vanliga människor, som samtidigt var extraordinära. Människor som vi. Jag vill ge folk en känsla av släktskap med dem. Vad vi kan lära av dem, hur underbar deras triumf var, och som sedan havererade. Varför misslyckades det? Jag vill få människor att förstå det på ett sätt som inte förringar triumfen och de insikter vi kan få när vi försöker hantera våra egna problem. Dessa är både likartade och olika. Vi står fortfarande inför samma typ av system som måste bekämpas och kullkastas. En känsla för hur den ryska revolutionen är relevant för oss, idag och imorgon. <<

Bandvalsaren

Med sparsamhet och övertid
drog han fram tre pojkar till studenten.
Han andades och levde genom dem,
de blev trappor mot solen.
Själv har han aldrig varit på bio eller teater
eller haft tid att läsa böcker.
De har lyckats och kommer hem till helgerna
och talar med främmande röster om dessa ting.
Deras kvinnor har kalla ögon
och föraktar honom när han äter med kniv
Han ska aldrig förstå
vem som murat hans ensamhet.

Stig Sjödin

Gästrikesonen Stig Sjödin (1917-1993) var en av det förra århundradets största svenska arbetarpoeter. Hans mest kända verk är diktsamlingen *Sotfragment* (1949), varifrån vi här återger ett alster.

(Hämtad från *Blogg Senora Botilia*)